

53503

Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

KİMLİK OLUŞUMUNDA SPOR NE
KADAR MERKEZDE?

Mehmet Sadık İNEL

53503

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Mersin, 1996

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir

Başkan Prof. Dr. Feyyaz Kemerlioğlu

Üye Yard. Doç. Dr. S. Kenpiz ALTINOI

Üye Yard. Doç. Dr. Mehmet ERBAS

Üye _____

Üye _____

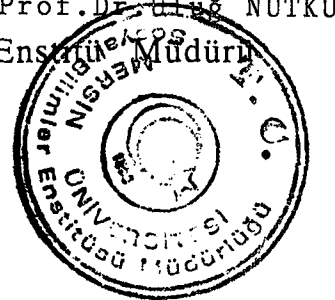
Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu onaylarım.

21/06/1996

Prof. Dr. Hüseyin NUTKU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Spor ile kimliğin karşılıklı olarak birbirlerine etkisi üzerine yaptığımız çalışma sırasında, ülkemizde bu konunun yeterince irdelenmediğini gördük. Türkçe ve yabancı literatüre girmiş bazı çalışmalar bulduk, bunların ışığında spor ve kimlik ilişkisinde ortaya çıkan, kendini belli eden davranış biçimini güncelleştirerek tanımlamaya çalıştık.

Bu çalışmada eleştiri, destek ve yardımlarından dolayı tez danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. A. Cengiz ALTINOK'a; görüşleriyle ufkumu genişleten sayın Prof. Dr. Uluğ NUTKU'ya, önerileriyle katkıda bulunan Yrd.Doç.Dr. Hasan ASLAN'a, Yrd.Doç.Dr. Sezgin KIZILÇELİK'e, Öğr.Gör. Mehmet BARUT'a teşekkür ederim.

1. GİRİŞ	1
2. TOPLUMSAL DAVRANIŞ EYLEMLERİNİN BELİRLENMESİNDE SPOR EYLEMİ	6
2.1 Kişilik Oluşumunda Bedensel Etkinlikler	6
2.2 Toplumsal Davranışlarımızı Belirleyen Spor Etkinlikleri	10
2.3 Kişilik ve Spor Eyleminin Etkileşimi	15
3. KİMLİĞİN OLUŞUMUNA SPORUN KATKISI	19
3.1 Sporun Anlamı	19
3.2 Kimlik	24
3.3 Kimlik ve Spor İlişkisi	28
4. TOPLUMSALLAŞMANIN SPORDA GÖRÜNÜMÜ	40
4.1 Toplumsallaşma	40
4.2 Toplumsallaşmanın Sporda Somutlanması	41
5. KOLLEKTİF KİMLİK DÜZEYİNDE SPORUN YERİ	48
ÖZET	60
ABSTRACT	63
KAYNAKÇA	65

1. GİRİŞ

Yeni dünya düzensizliğinin, özellikle geri kalmış toplumlarda açığa çıkardığı kollektivite duygusu etnik, dinsel ve milliyetçi öğelerin etkisi altında biçimlenen toplumsal davranış, kişilik ve kimliğin oluşum sürecinde sporun yerini ortaya koymaya çalışmak bu çalışmanın temel amacıdır.

Bu çalışma Toplumsal davranış, kişilik, kimlik ve kollektivite duygusunun oluşum sürecini modernleşme ve geri kalmışlığın toplumbilimi çerçevesinde açıklamaya çalışarak, bu konuda yapılmış çalışmaları eleştirel bir süzgeçten geçirerek, küçük bir adım atmayı hedeflemektedir.

Dünya toplumları iki ayrı kategori oluşturmaktadır. Bunlar batı-dışı geleneksel toplumlar ve gelişmiş batı toplumlarıdır. Geleneksel toplum yapıları geleneksel otoritelerin yönetimi altında bulunan, gelişmemiş, ekonomisi tarıma dayalı ve geleneksel inanç biçimlerinin egemen olduğu toplumlar olup durağan bir toplumsal yapı görünümü verirler. Modern toplumların nitelikleri olan endüstrileşme, siyasal katılım ve demokratikleşme gibi değerler ve kurumlar geleneksel toplumların kendi tarihi gelişmelerinin dışında olup bünyelerine yabancıdır. Gelişmiş batı toplumlarınca gelişme ve ilerleme maskeleri altında dayatılan kültürel ve siyasal hegemonyalar, batı-dışı toplumları gerçek kimliği içinde tanımlamanın dışında, toplumlararası ilişki ve alışverişlerde batı egemenlik ilişkilerine

katılması yönünde yaptırımlardan öteye geçememektedir. Bununla batının üstünlüğü mutlaklaştırılarak egemenlik ilişkilerine meşruluk kazandırılmaktadır. Modern toplumların nitelikleri somut olarak tanımlanmak istendiğinde kalkınma ve büyüme açıklamaları batı merkezci ve ideolojiktir.

Geleneksel toplum ve topluluklarda kimlik bir soru ya da sorun değildi. Töreler, gelenekler ve görenekler kişilerin kimliğini belirliyordu. Ama sanayi-kent toplumlarında insanlar git gide yalnızlaşma ve yabancılaşma yaşamaktadırlar. Bu da toplumsal yaşamı dayanılmaz bir noktaya sürüklemektedir. Modern yaşam biçiminin karakteristik özelliği bireyi ön plana çıkarmaktadır. Modern birey rekabetçidir, kendini sürekli diğerleriyle karşılaştırır ve kıskançtır. Bunlar kolektivizmin olamama sorunlarıdır. Sosyo-ekonomik değişimleri gerçekleştiremeyen bireyler ve gruplar "biz" ve "onlar" duygusuyla zayıflık ve korkudan kaynaklanan tepkilerini kimlik arayışlarıyla "onlara" karşı barikat olarak dikerler, böylelikle kimlik açıklarını gidermeye çalışırlar

Bireylerin spora bağlanmaları; bir örgüte üye olup çevre edinme isteği, hareket dürtüsü, kendini ölçme ve değerlendirme isteği, performans gösterme, saldırganlık duygusunu köreltme isteği ve herhangi bir hayal kırıklığı ya da başarısızlığı gidermek için daha gerçekçi görünmektedir. Toplumsal yaşamda kendini kanıtlayamamış, ortaya koyamamış bir çok insan, sportif etkinlikler yoluyla kendine uygun düşen bir yaşamı "taraf" ya

da "ulusal kimlik" in spor alanından yansımalarıyla bulabilecektir. Güvensizliğini, bunalımlarını ve sıkıntılarını psikolojide olsa spor kimliğiyle aşma uğraşısına girecektir.

Milli devlet ideolojisi etnik ya da tarihi köken farklarını dikkate almadan bütün vatandaşlarını tek bir kimlik çatısı altında, ulusal kimlikte birleşmeye zorluyor. Başka bir deyişle, Eliade'in söylediği gibi tarihi-kültürel kimlikle, resmi-ulusal kimlik her zaman uyumlu ya da özdeş olmuyor. Bu tür farklar, kişi ve grupları, devlet gücüne veya sosyal baskıya karşı direnmeye, resmi ideolojilerin aracı olan tarih verilerinin değiştirilmesine, yeniden yazılıp yorumlanmasına yol açıyor. Kimlik bunalımı adı verilen çatışma böyle başlıyor (Güvenç,1994:7).

Sanayi sonrası toplumsal yaşamdaki insanların içine düşürdükleri sosyo-ekonomik düzenlemelerin kitlelerin afyonu olmuş sporla sağlamaştırılmak istenmesi ve toplumsal bilincin bu yolla köreltilip, bireylerin eleştirel olma yeteneklerinin elinden alınmasıyla toplumsal muhalefet pasifize edilmiş, egemen ilişkilerin yeniden üretimini yoğun bir biçimde yaşayanların çaresizlik ve umutsuzluklarının bir üst kimlik spor ile giderilmesi sıkça rastlanan olaylar dizgesine dönüşmüştür.

Spor yarışmaları ve bunları izlemeye gelenlerin sayısı sporun kitlesel ilgiye yönelik katkısıdır. Sportif etkinliklerin özellikle uluslararası yarışmaların, toplumların üzerinde bıraktığı heyecan ve duygulanış yönünden sosyal ve eğitsel bir görevi vardır. Milyonlarca kişinin oluşturduğu bir toplumun spor yarışmalarını birlikte, tek bir vücut olarak izlemeleri, başarının verdiği kıvanca ortak olmaları, heyecanı paylaşmaları

toplumsallaşma açısından büyük önem taşır. Sporda temel amaç, insanların düşünsel, bedensel işlev ve yeteneklerini birarada kullanmayı gözetip bunun olanaklarını sağlayan insanlık tarihinin en eski sosyal olaylarından biridir. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte her zaman geniş kitlelerin önemli ilgi odaklarından biri olmayı başarmış sporu, bir bütün olarak kavrayıp, kuşatarak çözümlmeyi ve birey-toplum üzerindeki etkilerini ancak sermayenin, devletin ve bunların güdümündeki kitle iletişim araçları ile diğer tüm toplumsal kurumların spora etkilerinin ortaya konulmasıyla yapılabileceğini düşünüyorum.

Spor yapıldığı ülkenin ulusal özelliklerini ve çelişkilerini çok iyi yansıtır. Spor yönetiminin devlete karşı bağımsızlığı ilkesi özel bir toplumsal-ekonomik yapının örgütsel uzantısı olduğu için, spordaki gerçek kazanımlar olan: dayanışma, mücadele, güven, inanç, yetenek, beceri gibi bedensel ve insanlararası dostluk, barış, arkadaşlık, kardeşlik, sevgi temeline dayalı bağları kurması gibi evrensel kullanıştan uzaktır ya da yoksundur. Siyaset devletin belirleyiciliğinde toplumun genel örgütlenme aracı olarak gösterildiğine devlet de politikanın en üst örgütü olduğuna göre toplumsal yaşayışın her kesiminde devletin gizli ya da açık olarak yaşadığı saptamasını yapmak gerekir. Sporda bu kuralın dışında değildir.

Sorunların çok karışık ve kapsamlı olması sporun niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir yayının hazırlanmasının amacı pratikte sık karşılaşılan sorunların ortaya

koyulmasıdır.

Reel insan etkileşimlerinin sistematik bütünlüğünden oluşan gerçekliği inceleyen toplumsal bilimlerin gelişim süreci, bu bütünlüğün organik bir parçası olan "toplumsal insan" ya da "aktör" üzerine kuruludur. Aktörün davranış düzenliliği, tutarlılığı ve bütünlüğü özellikle günümüzde yapılan kuramsal ve deneysel çalışmalardan, karmaşık sosyal ilişkilerin çözümlenebilmesi için çok sıkça çalışılmış konulardan birisidir. Ancak kişilik, toplumsallaşma, kimlik ve kollektivite duygusunun oluşumunda spor sosyolojisi çalışmalarında dahil spor bir değişken olarak görülmesine karşın, küresel ilişkiler içerisinde hakettiği yeri aldığı kanısında değilim.

Kişilik, toplumsallaşma, kimlik ve kollektivite oluşumunun ardında yatan etnik, dinsel ve milliyet duygularıyla kuşatılmış toplum sınırlarının anlaşılabilmesi ve konunun çözümlenmesi gerekliliğine inanıyorum.

2 TOPLUMSAL DAVRANIŞ EĞİLİMLERİNİN BELİRLENMESİNDE SPOR EYLEMİ

2.1 Kişilik Oluşumunda Bedensel Etkinlikler

Kişiliğin oluşumunu yaratan davranış düzenliliği ve tutarlılığının oluşumu konusunda farklı yaklaşımların başında kişinin biyolojik yaratılışının ve ruhsal yapısının birlikte rol oynadığı görüşü egemendir. Kişilik konusunda bilimsel değer taşıyan ilk yaklaşım, M.Ö. dördüncü yüzyılda Hipokrat tarafından ortaya konulmuştur. Hipokrat insan kişiliğini; dört kategoriye ayırarak incelemiştir.

Hafif kanlı : bu kişinin bedeninde kan egemendir. Böyle bir insan, eğlence, müzik ve şaraptan hoşlanır. Bu insanlar neşeli ve canlıdır.

Ağır kanlı: Dinlenmek ve uyumaktan zevk alır, güç duygulanır, yavaş hareket eder.

Sevdalı: Derin görüşlü ve cesurdur, duygusal ve romantik yaratılışı olurlar.

Asabi : Ateşli, sert ve çabuk kızarlar (Köknel,1982:95).

Kişilik özelliklerini ruhsal ve toplumsal açıdan değerlendiren Spranger, Kişilik yapılarını "altı temel tipe" ayırmıştır. Bu tipler;

Teorik Tip : Soyut düşünen, düşüncelerini gerçekleştirme eğiliminde olan,

Estetik Tip : Yenilik ve değişiklik peşinde koşan,

Ekonomik Tip : Maddi çıkarları üstün tutan,

Sosyal Tip : Başkalarına yardımcı olmaktan hoşlanan,

Politik Tip : Statü elde etmeye çalışan,

Dindar Tip : Günlük, pratik yaşamdan çok, öbür dünya ile ilgilenen tiplerdir (Köknel,1982:104).

Derinlik psikologları, kişiliğin ve insanın gözlenebilir ve ölçülebilir tüm özelliklerinin insanların iç dünyalarındaki etmenler aracılığıyla oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. Bu psikolojinin kuramcısı olan Freud kişiliği; id, ego, ve süper ego olmak üzere birbirlerini etkileyen üç bölüme ayırmıştır. "İd" tümüyle haz ögesine yönelik işlem görür, hazzı gerçekleştirmek için kural, sınır tanımaz. "Ego" ise "id"'in bu isteklerini engelleme yönünde işlev görür. "Süper Ego" kişinin vicdanı olarak değerlendirilir. Bunun toplumun gelenek, görenek ve değerlerinin anlatımı olduğunu söyler. Ego, bu iki yapısında gereksinimlerini karşılamaya çalışır. Bunun gerçekleştirilemediği durumlarda insanda normal dışı davranışlar oluşur. Freud'a göre; id'in engellenmesi kişide gerginlik yaratıp onu dış dünyaya karşı bozucu yapar. Birey kendi adına karar verirken iç dünyasında barışı oluşturmamışsa, mutlak bir çekişme, bir çatışma durumu yaşayacaktır. Kişilik sorunu, sonuçta aynı noktaya ulaştığında iki farklı odaktan kaynaklanır. Birincisi, benlikler içi çatışma, diğeri ise, benlikler arası savaştır. "Ben" kavramını aşamalı bir şekilde oluşturan ilkel benlik (İd), benlik (Ego) ve üst benlik (Süper Ego) yapılanmalarının herbirinin kendi içinde uyumsuzluk durumu, bireyi barış bozucu yaptığını görürüz. Benlik bir biçimlenme durumudur. Ne olduğumuzun ve ne olmak istediğimizin farkına varılmasıdır.

İlkel benliğin temel eylem odaklarını cinsellik ve analık, korunma ve gizlenme, açlık ve susuzluk, gibi güdüler oluşturur. Örneğin; kimi insanda cinsellik güdüsü baskındır. Bu güdü "Ben"'i elde ettiğinde elinden bir şey gelmeyen birey,

cinsel dediği Őeyden kaçıyor görünmek adına cinselliğin olmadığı alanlara kayar, kendini söz gelimi spora adar, futbol, güreŐ, onun gerçek doyum alanı olur. Bu yolla doyuma ulaŐıp düzmece bir barışı i dünyasında sağlar (Erinç,1995:68).

Bireylerin engellenen istekleri ve doyurulamayan enerji toplumca onaylanabilir biçimde, toplumun değer sistemleriyle çatışmaya girmeden boşaltımın sportif etkinliklerle olabileceğini belirten Freud, ocuğun davranışları çatıŐmaların bulunduğu evreleri yansıtır, oyunun da bu sıkıntuların nedenlerini bulmada araç görevi göreceği, gerçek üzerinde egemenlik kurmanın oyunla olacağı ve oyunların sürekli tekrarının bu egemenlik giriŐiminin göstergesi olduğunu belirtir. Oyun ve sporda sahip olduğu becerileri yansıtan ve bu becerileri sınavan, fiziksel, duygusal ve zihinsel kapasiteyle de mücadele içindeki ocuk, gerçek çevresindeki edilgenliğini oyun ve spora katıldığında etkin roller üstlenerek atmaktadır. Gerek oyun içinde, gerekse sportif etkinlikler yoluyla baŐarıyı arzulayan insan, buna ulaşmak için günlük yaŐantısında pek bulunmayan kurallara uymak zorunda kalır. Bu da sürekli bir biçimde uyum ve bütünüŐmeyi beraberinde getirir. Bu süreci yaşayan bireyin bazı nitelikleri geliŐime uğrar. Bunlar;

- yaşamın güçlüklerine karşı koyabilme
- yorgunluklara neşe içinde girme
- sürekli hareket etmenin doğal sonucu olan gelişmiş bir fiziksel yapıdır.

İnsana içgüdülerini yararlı bir biçimde kullanma yolunu açacak beceriler oyunla sağlanmaktadır. Oyun ve spor çocuğun en güçlü ve doğal dürtlerinin biri olan saldırganlık dürtüsünü barışçı yollardan boşaltımına yarar, Bu yolla çocuk en derin duygu ve gereksinimlerini anlatma olanağı bulmakta ve sorunlarını kendi kendine çözebilmektedir.

Kişiler bir oyun etrafında bir amaç için gruplaşarak ideallerini gerçekleştirmenin yollarını işbölümü, iş paylaşımı ve fedakarlık çerçevesinde bulmaya çalışırlar. Başlangıçta çocuk tek başına oynar, bunu izleyen yıllarda oyunlar giderek daha yarışçı oluşlarıyla ve toplu olarak oynanmaya başlandığında tek başına oynamanın hazzı kalmaz. "Yarışma ve güçlü olma istemi, insanın doğasında vardır. Bunun da kendini gösterecek yolunu oyun ve spordan başkası masum bir şekilde ortaya çıkarmaz. Bu yolla edinilen beceriler toplumsal ahlaka daha uygundur" (Russell, 1984:98).

Bir kısım psikologlar kişiliği insanın uyarıcı olma bakımından değeridir diye açıklarlar. İnsanın toplumda oynadığı çeşitli roller ve bu rollerin başkaları üzerinde bıraktığı etkilerin tümüne kişilik çerçevesinden bakarlar. Rol yapmak, rolü üstlenilen kişi gibi davranmak anlamına gelir. Bir diğeri ya da bir nesne ile özdeşleşmektir. Rol bireyin dikkat, ilgi, gözlem, algı, doğrudan deneme ve herhangi bir olayı yaşama gibi yetenek ve çabalarıyla yakından ilişkilidir. Oyun ve sportif etkinlikler içinde bireyler sürekli olarak birbirlerini güdüleyerek zengin bir

birikime sahip olurlar, bu birikimlerde yaşam süreçleri boyunca onlara bir takım kolaylıklar sağlar. "Oyun yoluyla toplumsallaşan ben ve başkası kavramlarının bilincine varan çocuk, vermeyi de, almayı da oyun yoluyla öğrenip, oyun içinde aldığı roller bakımından kendi kişiliğini daha iyi tanır, kendini başkalarından ayırdeden özelliklerin farkına varır" (Yavuzer,1982:66).

2.2 Toplumsal Davranışlarımızı Belirleyen Spor Etkinlikleri

İnsanın davranış oluşumu, bir dereceye kadar bireyin psikolojik yapısından, bir dereceye kadar içinde yaşadığı toplum, hatta toplumlararası etkileşimlerinden, bir dereceye kadar da, etkileşimde bulunduğu gruplardan kaynaklanır. İnsan davranışlarının amacı, bio-fiziksel ve toplumsal çevrede oluşan değişik koşullara uyum gösterebilme, işbirliği ve uyum değerleri çerçevesinde toplumsal bir varlık olarak yaşamını sürdürebilmektir. İnsan davranışlarının ardında yatan temel güdü, davranış düzenliliği, tutarlılık ekseninde uyum çabasıdır. Bu noktada, kişinin uyuma yönelik ortaya koyduğu çabalar, yaptığı eylemler ve toplumsallaşma sürecinde toplum tarafından kendine yüklenmiş rolleri oynamada ortaya koyduğu etkinliklerin tümü, kişilik kavramının çerçevesini çizer."Kişilik kavramı, bireylerin yaşamlarında oluşan davranışlarındaki düzenlilik ve tutarlılığı anlatmaktadır. Bireyleri diğer bireylerden ayırtetmede belirlenebilecek, tahmin edilebilecek, olası davranışlara karşılık vermelerinde ve toplumsal çevrelerini

ayarlamalarını belirlemede davranış düzenliliği ve tutarlılığının olması gerektiği düşünülmektedir"(Snyder ve Ickes,1984:883).

İnsanın nesnel ve öznel yanlarıyla davranış eğilimlerindeki düzenlilik ve tutarlılığı anlatan kişilik, bireyin toplumsal çevresine uyum sağlamak amacıyla yaşamı süresince ortaya koyduğu, gerçekleştirdiği davranış bütünselliğidir.Bu bütünsellik onun toplumsal yaşamını ve konumunu etkilemektedir.

Tarihsel olarak kişilik ve toplumsal davranış ayırımı, ilk kez Kurt Lewin tarafından yapılmıştır."Her tür psikolojik olay, bireyin psikolojik durumuna ve toplumsal çevrenin o andaki durumuna bağlıdır. Farklı durum ve koşullara görece önem verilmesine karşın; belirli bir toplumsal statüdeki bireyin davranışı, bireyin karakteri ile toplumsal koşullar arasındaki etkileşim özellikleriyle (Toplumsal davranış eğilimlerinin belirlenmesi) ortaya çıkan, oluşan durumun özellikleriyle, (Toplumsal davranışın durum belirlemesi) belirlenmektedir" (Snyder,Ickes 1984:884).

Buna karşın kişilik ve toplumsal davranışlar açısından stratejiler, belirgin toplumsal koşullar içerisinde bireylerin davranışlarını kuramsal ve deneysel olarak sistem ve tutarlılığın yönelim ve durum kaynaklarının tanımlanması açısından kendi aralarında farklılıklar gösterir. Aşağıda anlatacağımız üç önemli strateji, kişilik ve toplumsal davranış çalışmalarında benimsenen stratejiler olarak bu farklılıkları en iyi biçimde yansıtmaktadır.

Yönelim Stratejisi: Kişilik ve toplumsal davranışın belirlenmesinde yönelimin özelliklerin bireyin toplumsal

davranışlarına yansıyan etkisi, bireyin davranış özelliği, davranış düzenliliği ve tutarlılığı oluşturmaktadır. Bireyin iç dünyasının yapısı, bireyin toplumsal davranışlarını etkilemektedir. Bireyin gerek doğuştan taşıdığı özelliklerin, gerekse bu özelliklerin çevre ile ilişkilere bağlı olarak gelişen kişiliği, duygusal yaşamı, yetenekleri ve motivasyonu bu uyum süreçlerinde belirli oranlarda etkilidir. "Birey toplum ile çatışmaya girmemek, ya da toplum dışına düşmemek koşuluyla, uyum sağlamak, sağlamamak ya da belirli konularda uyum sağlamakta özgürdür. Toplumsal sınıflar, çeşitli meslek grupları ve farklı ilgi alanları bu özgürlük aracılığıyla ortaya çıkmaktadır " (Başer,1985:13).

Kişiliğin oluşumu gelişim çağına özgü bir olaydır. Bu çağı yaşayanların; fiziksel olarak, büyük kasları küçük kaslara oranla daha iyi geliştirmiştir. El-göz eşgüdümü tam olarak gelişmemiş ve dikkatlerini bir konu üzerinde toplama süreleri kısadır. Sosyal ve duygusal anlamda benmerkezcilerdir. Sorumluluk almaya hazır olup övülme ve ödüllendirilme onlar için önem taşımaktadır. Zihinsel olarak öğrenmeye istekli olup, yüksek güdülemeye sahiptirler. Doğrudan katılımı öğrenmeye yatkın olup, gruba aitlik ilgileri kuvvetlidir. Gelişim çağı çocuğunun devinimlerinde süreklilik, anlatım vardır. Çocuk devinimleri belirli bir ölçü içinde anlamlı, güzel, doğal ve organik devinimlerdir. Spor eylemleri içindeki devinimlerin öğrenilmesinde bir çok tepki yinelene yinelene otomatik bir duruma gelmiştir. Bir başka deyişle, spor eylemlerindeki devinimler birbirleriyle eşgüdüm içinde sistemleşmiş devinimlerdir. Bu eylem içinde yapılan pek çok

karmaşık devinimin hem başka insanları ilgilendiren yönü (sosyolojik), hem de, bireyin psikolojik ilgi, eğilim ve devinimlerini ilgilendiren bir diğer boyutu da bulunmaktadır.

Strong, "çocuğun sosyal olgunlaşması ve kişilik gelişimi yaşamının göstergesidir, demiştir. Aynı şekilde Gessell ve Igl' de tamamen zihin gelişimi için özellikle oyun gereklidir", diyerek oyunun gerekliliğini vurgulamıştır (Kraus,1977:87).

Durumsal Strateji: Bireyin toplumsal davranış eğilimlerindeki düzen ve tutarlılığı anlama, toplumsal koşulların , toplumsal durumların özelliklerine, niteliklerine dayanılarak araştırılır.

Toplumların değişik ahlak kuralları, değişik töreleri, değişik değer yargıları ve daha da önemlisi ekonomik-siyasal rejimleri bireylerin kişiliklerinin belirlenmesinde rol oynar. Bu şekilde az gelişmiş bir toplumun insanı, özgürlüğünü savaşılar kazanmış bir toplumun insanından daha değişik değer yargılarına sahiptir

Spor ortamındaki bireylerin kararları ve davranış biçimlerindeki düzenlilik-tutarlılığın ardında biyolojik kökenlerin olduğu kadar sosyal ve kültürel kökenlerinde olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Sahip olduğu kişiyi değişik biçimlerde davranmaya zorlayan bir davranış modeli olan statü, gelir, eğitim ve meslek değişkenlerine göre toplumsal yaşamda bireylere bağlanır. Tatil yapma, müzik türü, spor yapma gibi günlük

yaşama ait statü göstergeleri arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, gelir ve eğitim düzeyi düşük nitelik gerektirmeyen işlerde insanlar daha çok sportif etkinlikler yolu ile kendilerini sergilemenin ve ortaya koymanın çabası içine girebilirlerken, eğitim, gelir düzeyleri yüksek ve nitelik gerektiren işleri yapanların oluşturduğu yüksek statü gruplarında da spor yapma eğilimlerinin son zamanlarda bireysel etkinliklere doğru kaymakta olduğunu görmekteyiz.

Etkileşim Stratejisi: Bireyin toplumsal davranışlarındaki yönelim özelliklerinin ve durum özelliklerinin etkileşime dayalı olarak, davranış düzenliliği ve tutarlılığı belirlenebilir. Muhakeme bilgilendirmeye bağlı olarak bir olgu ve ilişkinin kabul edilme ya da edilmemesidir. Sportif ortamda başarı için yapılan her hareket ve her davranış bir karar verme süreci gerektirir. Bu karar verme süreci hangisinin doğru, hangisinin yanlış olacağını test eder ve bu muhakeme yaşamın her alanında bireyin karşısına çıkar, zihinsel kapasitesi yeni ve beklenmedik durumlarda amaca uygun tepki gösterilebilmesini sağlar.

Çocuğun yaşamda olgunlaşması için oyun ve sportif etkinlikler çok önemli deneyimler sağlar. Bu tür etkinliklerde bulunan gelişim çağındaki çocuklar fiziksel gelişimlerinin yanında, grup sosyalleşmesini, yaratıcılık özelliklerinin gelişimini ve heyecan-duygu dolu zamanlar yaşamaya olanak bulmaktadır. Farklı yetenek alanlarında kendi kapasitelerine ilişkin bilgiler edinirler. "Özellikle psikolojik uyum sorunlarının çözümünde

oyun ve sportif eylemler etkili bir eğitim aracı olarak değerlendirilirler. Bireysel tercihlerin ağırlıklı olduğu çeşitli boş zaman etkinliklerinden hiçbiri oyun ve sportif eylemler kadar zeka, eğlence ve yarışma öğelerini birarada tutamaz" (Seçkin,1990:9-11).

Oyun insana iç dünyasını özgürce ortaya koyma olanağı sağlar, bu ortam içerisindeki çocuklar maddi dünyanın baskısından uzak olarak fiziksel ve duygusal gelişimlerini bizzat yaşayarak sosyalleşmelerin ilk adımlarını bu yolla atarlar. Oyun ve spor en başta sorumluluk duygusunu, dürüstlüğü ve kurallara saygıyı öğretirken, kendine güveni sonsuza dek işleyerek alınganlığın ve bencilliğin yenilmesine ve bu tür etkinlikler içerisinde çocuğun kendini bağımsız hissetmesine olanak sağlar.

Görüldüğü gibi kişilik oluşumu ve kişilik ile ilgili yapılan sınıflandırmalar bizlere insanları tanıma ve anlama kolaylıkları sağlamaktadır. Ama bizim için en önemlisi, insanları bu tür kategorilere ayırma değil, doğuştan hemen sonra toplumsal olarak edindikleri eşitsizlik düzeylerini asgari düzeye indirecek araçları onlara gösterebilme, önlerine koyma olacaktır.

2.3 Kişilik Ve Spor Eyleminin Etkileşimi

Spor, bu noktada çekim merkezi olarak, toplumsal iletişim, bilgi ve deneyim alışverişlerinin yoğun bir biçimde yaşandığı, daha doğrusu, toplumsal iletişim, bilgi ve deneyim

alışverişini(yoğunluğu) ortaya çıkaran bir olgu olmaktadır.

Spor-beceri edinimler, spora özgü roller, spora özgü bilgiler toplumsal yaşamda bireyler tarafından algılanıp, iletilen ve yaşam süreçleri boyunca tekrarlanan gerçeklerdir. Rijsdorp'a göre; "doğal devinimler, insanın yaşam tarihi, deneyimleri, kendini tanıması, seçenekleri ve karar vermesi gibi temel öğeleri kapsamaktadır .Kişi kendi hareketleri içinde ve kendi edinimleri yoluyla davranışlarını değiştirmektedir" (Koç,1994:56).

Devinimsel gelişim salt belirli becerileri öğrenilmesi anlamına gelmez. Devinimsel gelişim öncelikle bireyin zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimiyle ilişkilidir. Fiziksel yapı olarak kendini yetersiz gören bireyin, duygusal ve zihinsel etkinliklerinde yetersizlikler görülür. Çünkü zihinsel işlevlerden algılama, dikkat, öğrenme, tasarlama, yorumlama, akıl yürütme gibi etkinliklerde yalnız zihin değil, vücut bir bütün olarak etkilidir. Oyun ve sporda beceriler daha çok dolaylı yoldan öğrenilmekte ve herhangi bir oyunla ilgili bilgi ve beceriler bireyden bireye aktarılmaktadır. Sportif etkinlikler yoluyla bir çok şeyi yaparak-yaşayarak öğrenen bir bireyin; kendisini gerçek yaşamdaki rekabete hazırlamasında bu tür etkinlikler yararlıdır. Katlanması zor güçlükler ve yoğun baskılı ortam içinde gerçekleşen spor eylemleri bireyin kişiliğini biçimlendirerek, onun daha çok acıya katlanır, daha direngen, daha hırslı gibi özelliklere sahip olmasında etkili olacaktır.

Birey günlük yaşamda bir çok yıpratıcı, yorgunluk verici durumla karşılaşır.Yaşamdaki kaygı ve gerilimlerin giderilmesinde, diğer bireylerle yakın toplumsal bağlar kurmada, grubun farkedilebilir, seçkin, saygın bir üyesi olabilmede, yeni arkadaşlar edinmede, toplumsal gereksinimlere doyum sağlama yönünden fiziksel devinimler bireyè yardımcı olmaktadır.Yaşamın sınırlayıcı koşullara karşı insan yoğun devinim ve oyun deneyimleriyle kendini kanıtlayarak ve bireysel özgürlüğün tadına varabilme şansını bulabilmektedir. Spor eylemleri içerisinde gerçekleştirilen görev sorumluluğu bireylerin birbirlerine karşı dayanışmacı ve yardımlaşmacı yapmaktadır. Beraberce yüklenilen ortak sorumluluktan dolayı amaca ulaşmak ya da ulaşamamak hepsini eşit derecede etkilemektedir.

Devinim ve bir uğraş içerisinde olmak bireyin en önemli yaşamsal gereksinimlerinden birisidir. Devinim uyarının olmaması bireyin fiziksel ve düşünsel sağlığını tehdit eder. Oyun ve spor yoluyla devinimi sınırsızca yaşayan birey toplumla daha sağlıklı ve kalıcı ilişkiler kurabilir. Cesareti, mücadeleyi, disiplini ve işbirliğini öğrenerek, toplumsal değerlere bağlanmada kararlılık ve ısrar onda statü farklılaşmasını ortaya çıkarır. Bireylerin etkin olma, kendini tanıma ve anlama, egemen olma, üstünlük sağlama gibi sosyal ve psikolojik gereksinimlerini etkin bir biçimde karşılamaktadır. Bütün bu süreç içerisinde algıladıklarına, deneyimlerini katan bireyler sentez yoluyla yaratıcı özelliklerini geliştirirler.

Kişilik ve spor eylemleri arasında bir ilişki olup olmadığı konusu Otto Neumann tarafından araştırılıp şu sonuçlar ortaya çıkarılmıştır;

Spor yapanlar yapmayanlara göre daha dirençli, çalışkan, dinamik, ve pratik beceri sahibidir.

Spor yapanlar yapmayanlara göre kendini kontrol etme, iradeye hakim olma, kendini savunma ve özverili olma konusunda az da olsa farklılık gösterirler.

Spor yapanların ağır çalışma ve çevreden kaynaklanan güçlüklerle karşı daha dayanıklı ve uyum sağlayıcı oldukları görülmektedir.

Neumann kişilik konusunda çocukluk çağından başlayarak sporcuların yetenekleri ve özellikle kişiliklerinin gelişmesine yardımcı olmak bakımından kendilerine olanaklar sunulduğunda onların yaşamlarında yardımsever, yaratıcı, doğru davranışlara yönelen ve gerçekçi olmaları görüşündedir. Kuşkusuz yukarıdaki kişilik özelliklerinin kazanılması, uzun süren bir eğitim süreciyle olanaklıdır (Koç,1994:146).

Kısacası; çeşitli bedensel, ruhsal ve toplumsal, kültürel engellemelere karşı başarabilmek ve başarısızlık durumunda uğraşından kopmamak için gerekli kişilik özelliklerini taşımak gereklidir.

3 KİMLİĞİN OLUŞUMUNA SPORUN KATKISI

3.1 Sporun Anlamı

"En kısa tanımıyla spor, insanların var olabilmek için doğayla giriştikleri ölüm-kalım mücadelesinin barışçı bir benzetimidir. Belli spor dalları, bu ölüm-kalım mücadelesinin gerçekleştiği alanları simgeler, o mücadelenin ölümcül tehlikelerinden arındırılmış silahlarını ve araçlarını kullanır (Fişek,1980:19).

İlkel insanlar yaşamsal gereksinimlerini karşılamadaki sorunları aştıkça, bu tür endişeleri taşımadığı durumlarda bedensel eğitimin oluşmasında dans ve oyunun da önemli katkıları olmuştur. Bu etkinlikler sevgi, neşe, tasa ve öfkeyi anlatması bakımından ilk insanın iç dünyasını ortaya çıkaran etkinliklerdir. İfade etmeyi bu yolla aşan insan daha sonraları toplumların kültür seviyelerinin artmasına paralel olarak fiziksel yapısının belli yönlerini geliştirmeye ve bunları da eğlence, yarışma şekilleriyle ortaya çıkarmaya başlamıştır.

İnsanın doğaya karşı mücadelesi onun yarattığı değerlerle ortaya koyduğu tüm gerçekliliğidir. Kültürü yaratan varlık olarak insanın hareket biçimleri, oyunu, dansı ve kendini ifade biçimi bir kültür yansımasıdır. Beden kültürünün merkezi alanında insan hareketleri bulunur. İnsanın bedensel hareketleri insanın çevresi ile iletişim ve etkileşimde bulunduğu, insanın kendini açtığı en etkin araçtır. Bedensel eğitimde temel ilke

becerilerin yapılarak öğrenilmesidir. "Çocuğun ne yaptığı değil, nasıl yaptığı önemlidir" (Orhun,1992:.6). Psiko-fizyolojik yapı, çevre ile ilişkiler, etkileşimler ve toplumsallık insanların eylemlerinde bedenin amaç olarak algılanmasıyla bireysel ve toplumsal anlamda yaratılan değerler Beden Kültürü olarak değerlendirilmektedir.Bu etkinlikler altındaki oyun, spor, dans, sağlık eğitimi ve boş zaman eğitimlerinin içeriklerinin gelişmesi ve beklentiler, herbirinin kendi içlerinde uygulanmasını ve örgütlenmesini beraberinde getirmiştir. Endüstri öncesi toplumsal yaşantıda güce-kuvvete dayanan yarışma biçimleri önemli iken, günümüzde rekor ve sayısal sonuçlarla ölçülebilen norm ve ögeler öne çıkmıştır. Beden bir araç haline gelerek, spor oyunları oyunla ilgisi bulunmayan normlar ve kurallar bütünlüğüne dönüşmüştür. Modern yaşamdaki rekabet ve üretim ilkesi ile performans sporlarının rekor kırma, kazanma ilkeleri arasında benzerlikler görülmektedir.

Sanayileşme ve kentleşme süreci ile birlikte toplumsal hareketlilik de artmakta, bu süreçlerle beraber toplumdaki insanların spora bakış açılarındaki farklılıklar belirginleşmeye başlamaktadır.Ruhbilimci ve hekimlerin görüşüne göre toplumsallaşabilme yönünde bireylerin ruh ve beden sağlıklarını güvenceye alan spora, pedagoglar ve sosyal bilimciler mesleki, grup dayanışması ve işbölümü etrafında, Toplumsal davranış özelliklerini kazandıran örgütlü bir anlam yüklerler."Spor kelimesi İngilizce'nin yardımıyla dünyaya tanıtılmasına rağmen Latince 'dağıtmak' 'birbirinden ayırmak' anlamına gelen Dis-

portare veya De-portare kelimelerinden oluşmuştur. İlk zamanlar 'Disport' veya 'Desport' biçimiyle rastlanan kelimeler daha sonraları ilk hecelerin aşınmasıyla şimdiki haline dönüşmüştür" (Alpman,1972:197).

Fizyolojik açıdan bakıldığında spor, sporun özündeki oyun ve yarışma süreçlerini yansıttığı ölçüde gerçeğe en yakın olanıdır. Ruh ve beden sağlığını dengeli bir şekilde geliştirerek rekabetçi yaşam koşullarına en iyi uyumu spor gerçekleştirirken, sportif etkinliklerden beklentiler ve bu beklentilerin ışığı altında sporun değişik boyutları da söz konusudur. Sportif ilgiyi yoğunlaştıran etmenlerin başında gelen yarışma olgusu dışında spor, sağlık, estetik, gösteri, toplumsallık ve kurumsallık gibi etkinlikleriyle kültürel bir olgu olarak karşımıza çıkmakta, yarattığı toplumsal değerleriyle toplumsal yaşantıyı etkilemektedir. Spor toplumları etkilerken kendisinde toplumsal yapıdaki ilişkilerden etkilenmekte ve bireyleri çok aşan toplumsal boyutu gözden kaçırılmamalıdır. "İnsanların modern yaşamın yıpratıcılığına karşın, gözlerimizin önünde gerçekleştirdikleri başarılar ne kadar büyük olursa olsun, sporun değerini yalnızca insan bedeninin elde ettiği verimle ölçmekten sakınmak gerek" (Gillet,1975:6).

Sporun toplumda yüklendiği işlevler onun özündeki oyun ve eğlenmenin yanında hep yarışma amacını güttüğü ve bunu gerçekleştirmek olduğu izlenimini bırakır. Yarışma etkinliğiyle belirli yeteneklerin kullanılması ve karşılaştırılması

yapılmaktadır. Kendine özgü standart koşullara göre düzenlenen ve önceden belirlenmiş kurallarıyla özel bir yapıya sahip olan sportif etkinliklerle, beden kültürü alanında insan olanaklarının şans eşitliği ve özgür istençle beraber bir karşılaştırmaları yapılmaktadır. Toplumbilimcilerin kuramsal değerlendirmeleri sporun toplumsal bir kurum olarak, toplumun kültürel değerleri kişilik yapılarına bağlayan, toplumla uyum ve bütünleşmenin bir aracı olarak görürler. Toplumbilimindeki farklı yaklaşımların spor gerçeğini ele alış biçimleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu çerçevede örneğin işlevselci yaklaşımın savunucularının sporu ele alış biçimi, çatışma kuramının kuramcılarından farklıdır. Şöyleki, "işlevselci yaklaşıma göre, toplumsal yapıdaki her unsur toplumsal yapının süregiden işleyişine katkıda bulunur ve toplumsal yapının korunmasını sağlar" (Abrahamson,1990:106). Bu bağlamda işlevselcilere göre toplumsal yapının bir unsuru olarak spor, yapının devamına, uyumuna ve bütünlüğüne olumlu katkıda bulunur. Bireylerin gerginliklerini ve saldırganlıklarını denetim altına alan, bunların uygun zeminlerde boşalmasını sağlayan sportif etkinlikleri işlevselci bir yaklaşımla değerlendirirler.

Diğer bir yaklaşımda, çatışma kuramcıları sporu toplumun bir üst yapı kurumu olarak değerlendirirler. Bu kurum aracılığıyla egemen ideolojinin öğretisinin gerçekleştirildiğini ve toplumun ezilen katmanlarının "afyonu" olduğu görüşündedirler. "Toplumsal yapıyı temel maddi gereksinimler ve kaynaklar için savaşım eden zıt grupların bir sistemi olarak görürler"

(Kinloch,1977:100). "Toplumsal yapıdaki unsurlar toplumsal sınıflar açısından analiz edilip ve bu unsurlar genellikle egemen sınıfın çıkarı için işlevseldir" (Kızılçelik,1994:263). Sporun gelişimiyle Kapitalist ekonomik bunalımın yoğunlaşması arasındaki nesnel bağ, sporun afyon olarak ezilen sınıf ve azınlıklara yöneldiğini gösterir. Ulusal birliğin örgütlenmesinin ve yayılmasının Otoriter devlet eliyle gerçekleştirildiğini söyleyen Ludwing Jahn, spora genel eğitim içinde para-militer eğitim ödevini vermektedir. Bu anlayışta olanlar için sporun gerçek işlevi genç insanları savaşa hazırlamak ve devletlerin yayılma politikalarının en etkili eğitim aracıdır. Bu sporun siyasetin ve sovenliğin emrine verilmesidir.

Bütün araştırmacılar sporun dinlenme, hoş vakit geçirme, eğlence ve genel olarak efkar dağıtma için yapılan etkinlikler olduğu görüşünde birleşmektedirler. Günümüzde de vaygın olarak sağlıklı olmak, estetik açıdan bedenin biçimlendirilmesi için gerekli olan eylemlerin tamamı, sporun özündeki yarışma ve kazanmadan kaynaklanan tam zaman uğraşısı olmasını getirmiştir.

Sporun tüm özelliklerini içeren tanımın güçlülüğünü Whited, "spor insanın yapılaşmış bir kurum içerisinde bir engelle karşı zihinsel ve fiziksel bir davranış ve yarışma eylemine girmesidir" (Bağırhan,1992:193). Bireylerin doğal dürtü eğilimleri ile aklını ve vicdanını kullandığı ahlaki değerler içeren bir eylem olarak spor, son tahlilde yapanlar açısından kazanmaya yönelik

aşırı düzeyde kassal ve teknik bir çaba izleyenler açısından da heyecansal ve duygulanışsal, izleyenleri rahatlatan günlük sorunlarından uzaklaştıran bir süreçtir.

Sporun özülle kullanım biçimlerinin farklı olması onun çekiciliğini hiç bir zaman kitlelerin gözünden düşürmemiştir.

3.2 Kimlik

Sosyal psikoloji literatüründe kimlik; benlik ve özdeşim, aynı zamanda da sosyal kategorizasyon ve sosyal karşılaştırma beraber anılmaktadır. Etimolojik olarak Latince idem (aynı) kelimesinden gelen identity terimi; mutlak aynılık, özdeşlik, özel bir kişi olma koşulu, aynı şeylerin nesnel gerçekliğini yapılandıran bütünde aynı olma niteliği gibi anlamlarla açıklanmaktadır (Soylu,1994:7).

İtalyan sosyolog Alberto Melucci'ye göre kimlik, iki öge arasında bunların özdeş olarak tanınabileceği bir ilişkiyi içerir, Melucci, kimliğin bir şey olarak değil, daha çok-kollektif ve bireysel düzeyler arasında ayrımın önemli olmadığı- bir ilişkiler ve temsiller sistemi olarak görülmesi gerektiğini savunur. Toplumsal hareketlerin, bireylere kendilerini aktör olarak ortaya koyma ve kendini tanıma ile başkalarını tanıma arasında bir denge tutturma yolunda kollektif bir olanak vermelerinden ötürü kendi özgün niteliklerine kavuştukları düşünülür (Schlesinger,1994:262).

Herkes yaşamın çeşitli alanlarında "ben kimim?" sorusunu sormaktadır. Myers'in deyişiyle yaşamımızı mutlumsuz, üretken-kısır görmemiz bu sorunun yanıtına bağlıdır.

Modernleşme bir yandan ortak bir payda da kitleleşme, diğer yandan da bu ortak payda içerisinde sistemle bütünleşemeyen grupların varlığını anlatır. Sistemle bütünleşememiş gruplar sisteme yönelik tepkilerini kimlik arayışları ile dile getirirler. Modernleşmenin başarısız olduğu toplumlarda bu tepkiler zamanla etnik politizasyona dönüşmektedir. Modern yaşamda bireyler yalnızca kendi yaşamlarını dikkate aldıklarından kendilerini bağımsız hisseder ve kendilerini başkalarıyla sürekli karşılaştırıp rekabeti yaşarlar.

Erich Fromm; insanın kişisel bir kimliğe sahip, diğer insanlardan farklı ve tek olmayı istediğini belirtir. Eğer bu amaca kendi çabalarıyla ulaşamazsa, bir diğer kişi ya da grupla özdeşleşerek sınırlı oranda bir farklılık sağlayabilir. Köle sahibisiyle, vatandaş ülkesiyle, işçi çalıştığı kurumla özdeşleşir. Böylesi durumlarda kimlik duygusu, birisi olmaktan değil, birisine ait olmaktan kaynaklanır (Geçtan,1984:197).

Bireylerin aynı konumdaki ve bilinçteki diğer bireylerle bir takım ortak yönleri paylaşmaları, yaşadıkları toplumsal çevreyi ve kültürel değerleri özümsemeleri ve geliştirmeleri Özdeşim kavramıyla açıklanmaktadır. "Bireyler başka bireylerle ya da grupla özdeşleşme sonucunda özel kimliklerinden sıyrılarak sosyal kimliğe bürünürler. Herkesin kendi özkişiliği hakkında sahip olduğu zihinsel temsile Benlik denir" (Bilgin,1994:224). Kimlik ve benlik kavramları aynı şeyleri açıklarken, kimliği benliğe kıyasla daha bütünsel bir kavram olarak nitelendirebiliriz. Benlik anlam ve içerik yönünden bireyin kendisine ilişkin duygu, düşünce ve değerlendirmelerini anlatır.

"Bireyin bu değerlendirmelerinin ruhsal ve toplumsal açıdan başkalarının tutum ve davranışlarından etkilenmesi de Ayna Benlik kavramı ile gösterilmektedir" (Ozankaya,1991:145). İnsanların kendilerini başkaları aracılığı ile tanıdığı söylenmektedir. Benliklerin oluşumunda toplumsal süreç bir takım insanlara farklı etkide bulunur. Katılınacak grupla aynı görüşte olanlar konformisttir ve bilinçsiz uyum çabası içinde olurlar. Ama toplumsal yaşamda kişilikli ve anlamlı tepkide bulunanlar da vardır.

Benliklerin sosyal süreç içinde oluşması ve bu sürecin sunduğu ve bireylerin kendi yapılarına dahil ettikleri örgütlü bir davranış modelinin yansımaları olması, her benliğin biricik bir yapısı olması ve bireysellik taşması olgusuyla uyuşmaz bir nitelikte değildir. Benliklerin ortak bir yapısı,iņaası ve sosyal kökeni olması aralarındaki farkları dışlamaz ve her benliğin pratikte sahip olduğu bir bireyselliğin oluşmasını engellemez.Benliği oluşturan sürecin herkes için aynı olmasına rağmen bu bireysel farkların yani her benliğin özgül olmasının nasıl anlaşılacağını, Mead benliğe iki yön vererek açıklar:

"The I" ve "the me". "The I" organizmanın diğerlerinin tutumlarına, tepkisine karşılık gelir ve özne olarak benliğe işaret ederken, "the me" birey tarafından zmsenen diğerlerinin tutumlarının organize bütününe karşılık gelir ve nesne olarak benliğe işaret etmektedir. Diğerlerinin tutumları örgütlü "me"yi oluşturur ve buna "I" olarak tepki gösterilir. Benlik ikisi arasındaki etkileşimin diyalektik gerilimi sonucu ortaya çıkar."I" içselleştirilmiş olan diğerlerinin tutumlarına yanıt veren ve benliğin yaratıcı olan yanını temsil eder. Buna

karşılık "me" benliğinin özümlediği ve diğerlerinin yargılarının örgütlendiği bütünü kendisidir. Benliği oluşturan "I" ve "me" arasındaki zıtlıktır, bu zıtlık, bireyin davranışının bir organizmayı etkileşim içinde diğerlerine bağlayan sürece dönüştüğü ölçüde gerçekleşmektedir. Mead "me"nin konformist "I"nın ise yaratıcı olduğunu ileri sürer (Soylu,1994:9).

Bireyin kendini saran çevre ile ilişkisinde kendine ilişkin görüşü zengin ve karmaşık olabilmekte ve bu görüşün bazı yönlerine belirli sosyal gruplara ve kategorilere üyelikler katkıda bulunmaktadır; bireyin toplumda yerini yaratmaya ve tanımlamaya yardım ettiği gibi, nitelikleri ortak veya benzer olan şeyleri biraraya koyar. Toplumsal yaşam farklı kategoriler ve bu kategorileri oluşturan bireylerden oluşur. Bireyler kendi gerçekliklerini tanıyıp anlatabilmek için, üyesi oldukları grupların diğer üyeleri ve bu grupların dışında kalan öteki grupların üyeleri ile karşılaştırma yoluna giderler. Tajfel, "kategorizasyonun iki temel işlevinden sözeder: birinci işlevi bilişeldir, çevreyi düzenleme ve yapılandırma işlevidir. İkinci işlev kimliktir. Bireyler diğerlerinden daha iyi olduğunu söylerken bunu diğerlerinden üstün görünmekten çok onları aşağılama yoluyla ortaya koyarlar" (Bilgin,1994:162).

Kimlik yalnızca normatif olarak düzenlenmiş birliklere (devletler,partiler,örgütler v.b) ait olmaya yaslanmaz. Bireyler ve gruplar, koşullandırma ve sınırların sonucu olmaktan çok kararların ve tasarıların sonucu olan kendi eylemleri yoluyla kimliğin biçimlenmesine katılırlar. Kimliği kollektif bir eylemin

önkoşulu değil, daha çok sürekli olarak oluşturulan ve yeniden oluşturulan bir kategori olarak görmemizi gerektirir. "Kollektif kimlikten söz etmek, bir failin belirli bir toplumsal ilişkiler dizisi içinde sürekli eylemini gerektirir. Aynı zamanda bizden mekan ve zamanı hesaba katmamızı ister" (Schlesinger,1994:291).

Kollektif kimlik, kendi eylemlerinin yönlendirilmesinin yanı sıra eylemlerinin cereyan ettiği fırsatlar ve kısıtlamalar alanıyla da ilgili olan etkileşim içindeki birden fazla birey tarafından üretilmiş etkileşimsel ve müşterek bir tanımdır. Kollektif kimlik oluşumu hassas bir süreçtir ve ardı arkası kesilmeyen yatırım gerektirir. "Kollektif kimlik daha kurumsallaşmış toplumsal eylem biçimleri haline geldikçe, örgütsel biçimler bir formel kurallar sistemi ve önderlik örüntüleri halinde billurlaşabilir" (Schlesinger,1994:301).

Kollektif kimliklerin analizi için birkaç ilkeyi göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. Böylesi kimliklerin eylem içinde oluşturulduğu ve hem içsel dinamikler hemde dışsal güç dengeleri çizgisinde, sürekli yeniden oluşturulduğunu kabul etmemiz gerekir.

3.3 Kimlik Ve Spor İlişkisi

Belirli bir toplumsal sistem içerisinde yaşamını sürdüren, bu bütünlüğü hem etkileyip hem de ondan etkilenen birey, salt biyolojik bir varlık olarak düşünülemez, değerlendirilemez. Onun temel belirleyeni toplumsallığıdır.

yaşadığı her ortam ve çevrede toplumsal birlikteliğin izleri görülür. İnsan davranışı bireyin öznel ve nesnel yaşantıları kavranarak anlaşılabilir. İnsanlar toplumların üyesi olduklarında diğerleriyle ilişkileri sosyal olarak organize eylem sistemlerinde biçimlenir. Bu anlamda kendilik organize gruplar içinde etkileşimlerle ortaya çıkar. Toplum kendiliği biçimlendirdiğine göre, kendilikte toplumu biçimlendirir. Kısaca bireyle toplum arasında diyalektik bir ilişki vardır. Bu gerilimi ortaya çıkaran önemli kurumlardan birisi de "Spor" dur.

Tarihin belirli dönemlerinde insanların kendilerine ilişkin duygu ve düşünceleri ortaya koymaları yalnız zihinsel değil bedensel sportif etkinlikler de olmuştur. Bireyin bulunduğu ortamda davranışlarına bir düzen ve örgütlülük kazandıran olgu olarak spor, dönem dönem çaresizliğin, dönem dönem de birlikteliğin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Marx, tarihsel ve istatistiksel bütünler olarak sosyal tabakalaşmanın kendilik tanımlarını ve kimliği oluşturduğunu, bu tanım aracılığıyla bireysel davranışların somut insan gruplarına dönüştüğünü vurgulamaktadır (Yetim,1993:10).

Özellikle ikinci paylaşım savaşından sonra ülkelerin politik, kültürel ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaya çalıştığı, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketlerinin yoğunlaştığı dönemlerde ulusallaşma ve ulus-ötesi oluşumların ikisi birlikte toplumsal yaşamın önüne dayatıldılar; ancak buna karşın ulusal kurtuluş hareketlerinin toplumda yaygınlık

kazanabilmesi ulus olma bilincinin dinamik bir süreçte gerçekleşebilmesi için toplumlar kendiliklerini bulma arayışına itilmişlerdir. Yine aynı dönemler ulus kavramının teknik ve ekonomik olarak aşıldığı yıllardı. Bir yanda gelişmekte olan ülkelerin kendi bağımsız yönetimlerini kurmak için gösterdiği çabalar, diğer yanda bu toplumların modernleşme adı altında bu çizgiyi daha önceden yakalayan sanayileşmiş toplumlarla eşitlenebilmesi ancak uluslararası işbirliği çerçevesinde olanaklı kılınp, bütün ülkelerin karşılıklı bağımlılıklarının olduğu yine aynı güçlerce gündeme getiriliyordu.

Dünya bütünleşmeye giderken kendi içinde ulusal düzeyde milliyetçi akımların güçlendiği, azınlıkların buldukları ortamlarla bütünleşmek yerine kendi kültürlerini ve toplumsal yaşamlarını sürdürmek istemeleri bir paradoks gibi gözükmektedir. İnsanlığın tek biçimli bir toplumsal organizasyonda benzer öğelerden oluşan sistemler ya da standart bir dünya örgütlenmelerine koşullandırılmaları yanında global insanlıktan daha küçük gruplar oluşturma yönünde akımlar, insanların yaşadıkları dünyada yerlerini bulmalarını etkilemiştir.

Günümüzde sanayileşmiş toplum kavramı aşılarak bilgi-iletişim toplumuna doğru dönüşüm başlamıştır. Toplumsal yaşamın örgütlenmesine son yıllarda damgasını vuran sık sık karşılaştığımız "Küreselleşme" kavramı bireyin yaşadığı dünya içinde kendini yeniden sorgulamasına olanak vermiştir.

Birbiri ardına gelen teknolojik yenilenmeler toplumsal varlık olan bireylerin yaşama alışkanlıklarını değiştirerek, onların yaşadığı ortamda yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına neden olmuştur. Bu yalnızlaşma ve yabancılaşma süreci bireye "Ben kimim? Neyim?" gibi sorular sordurması açısından "Kimlik" sorununu gündeme getirir.

Yaşamın sınırlı dar koşulları ve bu koşulları yaratan ekonomik sosyal politikalar, insanı insana karşı getirerek sosyo-ekonomik paylaşımcılığı bireyciliğe endekslemektedir. Tüm bunlar mutlu yaşayan azınlıkları ve bunun dışında kalan kitleyi yaratır. Yaşam standartının belli gruplar lehine sürekli tek taraflı yükselmesi bu çizgiyi yakalayamayan, hiçbir zamanda yakalama olanakları verilmeyecek olan grupların, ortak toplumsal değerlerden aldıkları payların düşmesine, kendilerine güven duygularının azalmasına ve kendilerini tanıyamamalarına yol açmaktadır. Buradaki ekonomik dengesizlikler bireylerin sosyal ve siyasal konumunda etki ederler. İşte bu ortamdaki insanlar yeniden benlik, özdeşim ve kimlik bulma arayışına yönelirler. Kimlik birey-toplum ilişkilerinden oluşmaktadır.

Günümüz modern toplumlarında bireylerin sosyal bağlamda kendilerini tanımlama veya çeşitli gruplara aidiyetin bireyi ne ölçüde tanımladığı ve bu tanımda kişiye özgü payın ne olduğu sorunları, toplumbilim kuramcılarınca kimlik düşüncesi çerçevesinde ele alınmaktadır.

İnsanlar varoluşlarından itibaren birbirleriyle etkileşim içinde olmuş, bu etkileşimler sonucu yaşadıkları dünyayı bir başkaları ile paylaşmak zorunda kalmışlardır. Bu paylaşım yaşamın önündeki engellerin kolaylıkla aşılması bakımından zorunludur.

İnsanoğlunun doğumuyla beraber en yakındaki nesnelere ulaşmak istemesi, ilişki kurarak çevresini tanıma isteği, etkileşimlerle yaşama tutunması onun toplumsal varlık olmasından dolayıdır. Toplumsal kalıtımı en yoğun bir biçimde ilk önce ailesinden alan birey, önce kopyacı ve uygulayıcı yanını geliştirmektedir. Anne ve babası ile özdeşleşen çocuk onların davranışlarını taklit ederek kişiliğini oluşturur. Çocuk ilk referans sistemlerini ve özdeşleşme modellerini ailede ve yakın çevresinde bulur.

Okul ve toplumsal yaşam; bireyin toplumsallaşmasına katkıyı sağlayan süreçler olarak örgütlülük, düzenlilik, etkinlik yapılanmasının belirginleştiği ve "Biz" duygusunun geliştiği toplumsal kurumlaşmadır. İnsanın kendine özgü iki eylemi vardır. Bunlardan birincisi yaşam gereksinimi yani maddi dünyasını kurması, ikincisi oyundur. İnsanoğlu gelişme süreci içinde maddi dünyanın baskısından uzaktır. Bu ortamda çocuğun gereksinimlerinin karşılanması, bedensel ve düşünsel gelişiminin yönelimlerinin oyun içinde gerçekleşmesi onun asıl doğasını, yaratıcı yanını ortaya çıkarmaktadır. Oyunun karakteristik özelliği, paylaşma, yardımlaşma ve ortak hareket etme olguları

aynı zamanda toplumsallaşmanın birincil özelliğidir.

Oyun aracılığıyla çocuk başka çocuklarla ilişki kurup arkadaş ediniyor. Oyunun toplumsal yönü burada belirlemeye başlıyor. Bunun sonucu çocuklar arasında statü farklılaşması ve rol ayrışması sosyalleşmenin açık göstergesi sayılıyor. Oyun oynamak başta psikolojik bir gereksinim olarak doğsa da bir süre sonra toplumsal niteliğe bürünüyor. İnsan çevresinde tanınmak ve beğenilmek ister, bunu diğer insanlara gösterip toplum içinde farklı bir statü elde etme peşinde koşar. Oyun ve rol yapma gelişim devrelerinde yaşamsal bir gereksinim olup yaşamlarının daha sonraki devrelerinde gerçekleştirecekleri etkinliklerin denenmesidir. Sportif etkinliklerin takım ruhunu ortaya koyması bakımından bu tür oyunlarda işbölümü-işpaylaşımı vardır. Dayanımda özveri, topluluk ruhu ve yaratıcılık gibi özellikler, yaşam zorluklarına direnç gösterebilme gücü veren değerleri sporda ön plana çıkartır. Gündelik yaşamda zorluklara katlanmak beden gücünün yanında dayanışma ve doğaçlama yeteneğini gerektiriyor. Sportif oyunlarda bu özellikler olumlu değerlere dönüştürülüyor.

Ben ve başkası kavramlarının bilincine varan birey vermeyi de almayı da oyun aracılığıyla öğrenip kendi güçlerini sınavarak atılıma girişmektedir. Sportif etkinlikler insanın yaşam sürecinde gelişim ve olgunlaşma devrelerine dönüşüp, kişilerin yaratıcılığını ve kendiliklerini ortaya çıkarmanın alanlarıdır. Enerjisini bu alanlarda uygun ve yararlı bir şekilde harcayan

bireyin yaşamı, sosyal çevreye uyum çabası içinde geçer.

Toplumsal beklentilere uygunluk gösteren kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen sosyal gelişme geniş anlamda bireyin doğumuyla başlayan bir devreyi, dar anlamda ise günlük davranış gelişimini kapsar. Daha yaygın tanımla toplumsal gelişim kişinin sosyal uyarıcıya özellikle grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, grubunda başkalarıyla geinebilmesi, onlar gibi davranabilmesidir. Birey toplumda hem prestij kazanmaya hemde kendi yerini belirlemeye gereksinim duyar.

Toplumsallaşma doğumdan ölüme kadar sürmektedir. Bu süreç içinde insanların dünyaya bakış açıları ve bilinçleri biçimlenmekte, sorunlara kendi toplumsal kişilikleri ile çözüm üretebilmektedirler.

Kendini ortaya koyma, ulaşılmış nitelikleri, nvan ve toplum yönetimindeki konumu bireyin sosyalleşme sürecinin anlatımıdır. İnsanın gelişimi boyunca hep popülaritesi yüksek olan kişileri örnek seçmesi, onun gibi olma çabası, kafasında biçimlendirdiği kahramanlık gösterileri üstünlük duygularından kaynaklanmaktadır. Kendini sürekli olarak diğerleriyle karşılaştırır. İnsanın kendine ilişkin tutum ve düşünceleri, davranışları başkalarının tutumlarından etkilenmektedir. Yemek seçimi, giysiler, konuşma stili, ayakkabı seçimi v.b. Dikkat edilirse doğrudan ya da dolaylı yollardan reklamize olan ürünlerin

tanıtımı ve sunuluşu toplumda saygınlığı olan kişilerce yapılmaktadır. Spora yakın olan insanlar, stadyum ve salonlarda spor devleriyle kendisini bir an için özdeşleştirebilmekte, erkeklik gösterme olanaklarının kısıtlandığı ortamda kendi kafasında kendisini yüceltmektedir.

Günümüzde sporun ulaştığı toplumsal boyutlar dikkate alınırsa, kimlik oluşumundaki aynılık ve karşıtlık olguları yerel ve ulusal takım olma gibi sportif oyunlarla açığa çıkmaktadır. Avrupa'nın-Türkiye'nin büyük kulüpleri spor kulübü olmaktan fazla şeylerdir. Oluşum tarihleri, takımların bileşimleri, bir kentin, bir semtin etnik veya dinsel grubun gerçek kimliklerinin metaforlarıdır (Horak,1993:34).

Bir kulübe bağlanmak basit olarak yerel aidiyet değildir. Takım oyununda cisimlenen belirli bir kollektif ifade biçiminin simgesidir. Takımın biçimlenişi ve oyun tarzı bile yerel aidiyeti yansıtmaktadır. Kulüp yönetimlerinden sporculara kadar ve bunların oyun içi ve dışı davranışları, temsil ettikleri grupların beğeni ve istekleri doğrultusunda olmaktadır. "Takımı oluşturan yabancı oyuncular kulübün bulunduğu yerdeki temsil ettiği insanlara bağlanıp köken hakkından toprak hakkına yükselmektedirler" (Horak,1993:50).

Stadyum ve salonlar yerel bağlılıkların mabetleri durumuna dönüşmüştür. Bunlar aynı zamanda küçük ölçekli kent planını yansıtır. Stadın belirli yerinde oturmak bir toplumsal bağlılığın bilinçli tercihidir. Toplumsal tabakalaşmayı bir ayna sadakatiyle yansıtan stadlar, aynı zamanda gelir düzeylerine göre insanları stadların kendilerine ayrılan bölümlerinde

konumlandırmaya özen göstermektedirler. Farklı etiketleriyle seyirciler stadları parsellerler. Ezilmişlik duygusunu taşıyan bir insan kendisi gibi olanların bulunduğu tribüne yönelir, toplumsal konumunu üstün gören insanlar kapalı ya da şeref tribününde bulunmak isterler. Bu yerleşimler değişik davranış motiflerini ortaya çıkarır. Örneğin, Meksika 82 dünya kupasında seyircilerin oluşturduğu dalga hareketi kapalı veya şeref tribününe geldiğinde kırılır ya da tek tük seyircinin katılımıyla devam eder. Takım oyuncularının tercih edilişi seyirci kategorilerinin toplumsal bağlılığıyla, yaşam biçimiyle ve davranışlarıyla uyum içindedir. Farklı özellikleriyle oyuncular toplumsal kimlik etiketi gibidirler. Benzer toplumsal tabakalardan sıyrılmış, konumunu yükseltmiş sporcular bu statüye erişememiş olanların toplumsal ifadesi gibi görülmektedirler.

Bireyin kendini saran dünya ile ilişkisinde kendine ilişkin görüşü zengin ve karmaşık olabilmekte, bu görüşe sosyal gruplara ve kategorilere üyelikler katkıda bulunmaktadır. Bunlar bireylerin toplumdaki yerlerini yaratmaya ve tanımlamaya yardım eden onlara yön veren bir sistem olarak düşünülebilir. Sosyal gruplara ve kategorilere katılma bireyin kendini bulmasına konumlamasına yardım eder. Bu sayede diğerlerinden farklılığı hatta daha iyi olduğu yolunda pozitif kimlik oluşturma peşindedir. Bu özdeşleşmeler sonunda bireyler çeşitli boyutlarda stereotipik davranışlar üretir. Bunları yaparken de kendi grup kimliklerini diğer gruplardan üstün görme, zaman zamanda aşağılama yoluyla elde ederler.

Rasyonel davranış, insanın inandığı, güvendiği kişi ya da kurumun(parti, grup v.b) kendisini hayal kırıklığına uğratması halinde bu inanç ya da güveni başka kişi ya da kurumda aramasına yol açıyor. Ama takım taraftarlığı böyle bir duruma yol açmıyor. Sporda yenmek, üstün olma iddiası bunun sonucu biz-onlar ayırımı sporun doğasında vardır. "Taraftarla kulübün, kulüple kentin-semtin toplumsal grupların özdeşleşmesi toplumsal bağlılığı söz konusu olduğunda taraftar kimliği kolay kolay kaybedilmiyor"(Horak,1993:247).

Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde ulusal düzeyde spor batılılaşmanın başarısızlığını örten olgudur. Bu nedenle batıya üstün gelme gerilimini üretir. Kanıtlanma, kabul görme sportif başarılarla ölçülebilir hale gelmiştir. Yıllarca Avrupa ile bütünleşmek için her yolu deneyen Türkiye onların sahip oldukları stadyumlara, değişen reklam panolarına, iyileşen zemine, özel koltuklara sahip olarak batıyla özdeşleşmeye çalışır. Siyasal ve ekonomik alanlardaki dışlanmışlığı Galatasaray spor kulübünün "Avrupa Şampiyonlar Ligi"nde oynamasıyla unutulur gider. İnsanımız gücünü batıya sporla ifade edebilir hale getirilmiş, bunun sonucunda da bu kimliğimiz daha da ön plana çıkmıştır.

"Bir topluluğa, özellikle coşkulu bir topluluğa bağlılık duygusu örgütsüz toplumlarda siyasal bakımdan büyük önem taşımaktadır" (Horak,1993:357). Kollektif sporlar kitlesel seyirci desteğiyle ulusal kimliğin ön plana çıkmasını sağlıyor, hatta

siyasal gösterilere zemin hazırlıyor. Stadyum ve spor salonlarında bir araya gelen kitle, polis ve askere karşı kendilerini daha güçlü ve birlikte hissediyorlar.

Devletsiz bir ulusun silahsız ordusu olarak ulusun elçisi spor kulüpleri, kendilerini devlet olarak yapılandıramayan ulusal azınlıklar özlemlerini ve hüsrانlarını spor kulüplerinin kahramanlıklarıyla yüceltirler. Sportif başarılar siyasal başarılar gibi algılanır. İtalya'nın Güney'li yurtsever halkı yıllarca Napoli spor kulübünün Kuzeye üstünlük kurması için didinip durmuştur. İspanya'nın Katalan halkı, Faşist Franco'nun desteğindeki Real Madrid spor kulübüne karşı kendini Barcelona ile özdeşleştirmiş, kendi bayrağının rengini bu takıma forma yapmıştır.

"Sevilen spor ya da boş zaman örgütlenmeleri (yerel ve semt düzeyindeki takımlar) hakim sınıfların toplumsal bağlamı içerisinde protestoyu, hoşnutsuzluğu dile getirmenin rejim tarafından tahamül gösterilen tek yoludur. Bunlar sportif ilginin ötesine geçen duygusal tepkilerdir" (Horak,1993:129). Doğu sorununun yoğun biçimde yaşandığı dönemde Galatasaray Futbol takımının Diyarbakır'a maç yapmak için gittiğinde gördüğü ilgi, orada yaşayan Kürt halkının kendi renklerini, Galatasaray forma renkleri ve üzerine çıktığı yeşil zeminin armonisiyle bütünleştirmelerinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Tüm bunlar azınlıkların kendilerini değişik biçimlerde ortaya koymalarının göstergesidir.

Spor gerek katılımcısıyla gerek seyircisiyle tüm insanların günlük yaşamını olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkiler. Bütün bilinenler sporun toplumun dışında olmadığını birer kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumla içten ve düzenli bir şekilde bağlanmış bir toplumsal etkinlik olan spor, bir ulusu "Biz" duygusu çerçevesinde toplar ve öteki bütün küçük iç çekişmelerin ayrılıklarının silinmesinde etkili olur. Toplumca belirlenen ve denetlenen koşullar altında, istikrarlı benliklerin ya da kişiliklerin oluşumuna katkıda bulunan sporun, bir toplumsal kümenin farklı kurumları arasında da bütünleştirme aracı olduğu ve toplumdaki ayrılık ve aykırılıkların doğmasını önlediği görülmektedir. Toplumsallaştırıcı ve uygarlaştırıcı görevleri en etkili biçimlerde yerine getiren sporun özellikle " Dürüst Oyun " kurallara ve otoriteye saygı, özdenetim ve özdisiplin gibi erdemlerin edinilip sürdürülmesinde yararı gözden uzak tutulamadığı gibi, toplumca kurulup geliştirilir, anlamlandırılır ve tanımlanır.

Bizim spor etkinliklerine katılmamızı ve kendi başına sporu değerlendirmemizi olanaklı kılan işte bu anlam ve tanımlardır. Bu anlam ve tanımlar bize kimlik, kişilik ve özellik kazandırır.

4. TOPLUMSALLAŞMANIN SPORDA GÖRÜNÜMÜ

4.1 Toplumsallaşma

Toplum için, üyelerin onun yapısını doğru olarak kavramaları ve kendilerinden beklenen iş paylarını (rollerini) etkin bir biçimde yerine getirmeye hazır olmaları çok önemlidir. Bu, toplumsallaşma süreci ile oluşur.

Emilio Williems, toplumbilim sözlüğünde toplumsallaşma kavramını şöyle açıklar. "Bireyin, yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp belli bir topluma ve kümelere bütünleştirilmesi sürecine toplumsallaşma süreci denir. Bu süreç aracılığıyla ki birey bir kişilik kazanmakta ve belli bir toplumda yaşamasını olanaklı kılan davranışları edinmektedir (Ozankaya,1991:141).

Bireyler yaşam süreçleri boyunca gerek biyolojik, gerek fiziksel, gerekse toplumsal çevre içinde bir takım davranış biçimleri keşfeder, öğrenir ve biçimlendirir. Bu kazanımlar diğerleri ile sosyal ilişkiler kurmaya yönelik olup, bu davranış teknikleri sosyal ilişki süreçlerinde gerçekleşir ve tekrarlanır. Bizler sosyal değerlerin, kuralların, rollerin kabulü ve kullanımından söz ederiz. Bunların ilk görevi bireyler arası ilişki ve iletişim kurmaktır. Tüm erek yönlendirmeler davranış kuralları, diğerlerinin beklentilerini gerçekleştiren bireyin davranışları ve biçimleri toplumsallaşma içeriklerini belirler. Sonuçta bunlar, toplumsal davranışların ve sosyal iletişimlerin algılanıp, tekrar elden bırakabilmenin, bir gruba alınabilmenin ve uyum sağlamanın kısaca konuşmanın kural ve teknikleridir. Bu

kural ve teknikler bireyleri iletişim kurabilme ve uyum sağlayabilme pozisyonuna sokmaktadır. Toplumsallaşma sosyal bağlamda bireyler arası sosyal davranış sürecinin kural ve tekniğinin öğrenimi ve geliştirilmesini kastetmektedir.

Toplumsallaşma kendini aile, gruplar, kreşler, okul, meslek gibi yerlerde gösterir. Bu sosyalleşme alanları içerisinde bilgisi, kültürü ve otoritesi ile konuşan bunlara sahip olan bireyler görev alırlar. Bu görevliler toplumsallaşma açısından diğer bireyleri etkilediği gibi, kendileride gelecek etkilere açıktır. "Toplumsallaştıran ve toplumsallaşan olası bir dengesiz durumda yani ilişki ve iletişimde birbirine karşıt olabilmektedir. Bu zıtlık toplumsallaştırmada daha çok görülmektedir (Rigauer, 1982:236).

Toplumsallaşma süreci, toplumsal sistemin koşulları tarafından çevrelenmiştir. Bu koşullar, tarihselleşen ve sürekli değişim içerisinde olan toplumsallaşma kurumlarını dolaysız etkilemektedir. Toplumsallaşma toplumsal sistemi tarafından yönlendirilen ve ona yine etki yapan görece bir değiş tokuş ilişkisidir.

4.2 Toplumsallaşmanın Sporda Somutlanması

Toplumsallaşmanın sporda somutlanış süreci sporun yapıldığı toplumsal mekanlarda gerçekleşir. Spor yapılan bu mekanlar doğrudan ya da dolayimli toplumsallaşmanın araçlarıdır. Bu sürecin bir yanında aktör(sporcu) diğer yanda izleyen(taraftarlar) bulunur. Aktör ve izleyenin bu ortama

katılabilmesinin ön koşulu, kendini ortaya koyma, kendini tanımlamanın belirli edimsel ve edimsel olmayan formlarını gerçekleştirilmesi ile ilgilidir.

Sporun yapıldığı toplumsal mekanlarda aktörlerin ve izleyenlerin başarılı bir spor katılımını gerçekleştirebilmesi için ortak formlara sahip olmaları gereklidir. Bunlar spora özgü değerler, erek tasarımlar, oyun kuralları, hareket teknikleri, spor grupları içerisindeki roller, spora özgü dil ve dil dışı simgeler olan flamalar, formalar, bayraklar, afişler ve rozetlerdir. Aktör bunlara doğrudan izleyen ise dolaylı toplumsal ilişki ve etkileşimlerle katılır. Bu süreç içerisinde aktörün edimsel ve edimsel olmayan davranış biçimleri, toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin fonksiyonlarıdır. Spor grubu içinde değişik rol ve rol yükümlülüklerini gerçekleştirecek biçimde aktörler aracılığı ile yerine getirilir. Rol etkileşimleri ve rolleri gerçekleştirmede aktörlerin kullandığı araçlar, teknikler, uygulamakla yükümlü olduğu kurallar ve simgeler dizisi, toplumsal ilişki ve etkileşimleri gerçekleştirmeye yöneliktir. Sportif etkinliklerde oyuncuların yüklendiği roller, davranış istemleri izleyenlerin beklentilerini doyuma ulaştırmaya yöneliktir. Aktörün davranış istemlerini belirleyen olguları şöyle sıralayabiliriz:

Aktörün psiko-fiziksel kapasitesi

Toplumsallaşma sürecinde edinimleri

İzleyenlerin beklentileri

Aktör, izleyenlerin davranış istemlerini yani sonuca yönelik beklentilerini, eğilimlerini bilinçli olarak algılayabildiği oranda özümser ve pratiğe dökme uğraşısına girer. Toplumsallaşma süreci ile aktör ve izleyenin davranış istemleri, davranış eğilimleri ve karşılıklı beklentileri örtüşmektedir.

Spor grubunun başarısına yönelik olarak aktör ve izleyenin yükümlendiği roller ve bu rolleri gerçekleştirmeye uygun araçlar, teknikler ve simgeler aktör ve izleyenin toplumsal etkileşim sürecinde yaşadıklarını toplumsallaşmanın sporda somutlanış sürecine dolaylı olarak yansıtımlarıdır. Örneğin, pas vermek toplumsal yaşamda konuşmanın karşılığı, boş alan yaratmak için gösterilen çaba toplumsal yaşamda geçerli olan işbirliği ve uyum değerlerinin karşılığı, taktik oluşum toplumsal yaşamda kümelerin amaç ve simge birlikteliği, eleştiriye açık olmak(gerektiğinde yedeğe alınmak, kendi düşüncelerini anlatabilme) ortak duygu, düşünce ve simgeler çerçevesinde oluşa amaç birlikteliğini ve görelî sürekliliğini bozan davranış ve eğilimlerin küme tarafından etkisiz duruma getirilmesinin karşılığı gibi. Spor etkinliklerinde mola almak, maç öncesi ve maç sonrası etkinliğin değerlendirilmesi de bu yansımaya bir örnek olarak verilebilir. Toplumsallaşma araçlarının, tekniklerinin, davranış ve eğilimlerin toplumsallaşmanın sporda somutlanış sürecine yansımalarıdır.

Aktör ve izleyenin sporun toplumsal mekanlarında toplumsallaşmanın sporda somutlanışı sürecine etkin olarak

katılabilmesi, bu anlatılanları bilinçli olarak ayırtetmesine bağlıdır. İzleyenlerin oluşturduğu kümenin kendi iç iletişimi, aktörlerle olan doğrudan ve dolaylı iletişimi örneğin; kendi aralarında takım düzenine müdahaleleri, tribünde ortaya çıkan alkışlama, tezaruhat, çiçek verme, değişik simgelerle takımın desteklenmesi, ya da eleştirilmesi, zaman zaman bilinçli olarak etkinliğin izlenmesine katılmama, izleyenler açısından bu bilinçliliğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tek bir bireye yönelik spor etkinliklerinde toplumsal beklentilerin farklı bir yönü vardır. Bu tür spor etkinliklerinde edinilen spora özgü yetiler, sadece bireyin özbenliğine , özdavranışlarına yöneliktir. Bu sportif etkinliklerin doğrudan toplumsal kurallardan etkilenmediği görülür.

Teknik-taktik tüm kazanımlar öncelikle bireyin özkarakterine yöneliktir. Tek bir birey tarafından gerçekleştirilen sportif etkinlikler gruplarda, takımlarda yani toplumsal ortamlarda da gerçekleştirilebilir. Bu tür durumlarda toplumsallaşmanın sporda somutlanışına ilişkin toplumsallaşma sürecinin yansımaları ve gruba ilişkin açıklamalar geçerliliğini korumaktadır. Bir takımda bireyin özperformansı takım oluşumu içerisinde taktik olarak bireyin varlığının hissedilmesi gibi, bireylerin kazanımları, bireysel spor etkinliğinin başlangıcından başlayarak sosyal yönden destekli ve düzenli olmaktadır.

Spor, toplumsal sistemi içerik ve biçim anlamında etkileyip toplumsal sistem içerisinde belirli verilerle kendini ortaya

koymaktadır. Sporun toplumsal sistem içerisinde kendini ortaya koyduğu veriler; sportif etkinlik içerisinde aktör ve izleyen bakımından ortaya çıkan tüm olgulardan arkadaşlık, yarışma, performans, edinim, çalışma azmi, zevk, sevinç, üzüntü gibi toplumsallaşmanın anlamlı görüntüleridir (Rigauer,1982:237).

Spor; aktör ve izleyenlere o toplumun toplumsal değerlerini, o toplumda geçerli olan kurumsal kalıpların biçimini sunar. Örneğin; askeri-teolojik kavramlara göre belirlenmiş Köleci Roma İmparatorluğu'nda arena sporları Roma toplumunun toplumsal özelliklerini, Futbol da sanayileşmiş İngiliz toplumunun toplumsal özelliklerini tipik olarak yansıtır. Spor daha etkin ve verimli, daha sıkı çalışabilecek olan işçi sınıfını bedence en iyi yetiştirecek bir yöntemdi, aracı (Gür,1979:41).

Sporda erekler, kurallar ve roller somut davranış ilkelerini ortaya koyar. Bu somut davranış ilkeleri, sporda öncelikle değişik pozisyonların açıklamalarının gösterimidir.Örneğin, güreşçi, boksör, antrenör, yönetici ve benzeri pozisyonlar sportif etkinliklerin belirli bir kurallar bütünlüğü ile yönlendirilen davranış biçimleridir. Bu davranış biçimleri farklı pozisyonlar arasında oluşan rol etkileşimlerine dayalıdır. Boksörün rolü ve rol etkileşimleri antrenörüne göre, golcünün rolü savunma elamanının rolüne göre biçimlenmektedir. "Her rol diğer rollerle olan ilişkileri tarafından belirlenir" (Duverger,1982:15). Bireysel spor etkinlikleri alanında aktörün edimsel ve edimsel olmayan yetileri grup veya takım bağlamında kullanılırsa bireysel spor türleri de sosyal etkileşimin bir parçası olmaya dönüşür.

Sportif etkinliklerin aktör ve izleyene sunduğu spora

ilişkin roller, değerler, kurallar bir sosyal sistem olarak sporun sosyalleştirici işlevleridir. Özellikle aktör; sportif etkinlik içerisinde sosyal deneyimler kazanmaya daha yatkındır. Aktörün sosyal davranışlar göstermesi beklenir.

Aktör ve izleyen açısından toplumsallaşmanın sporda somutlanış biçimleri, sosyolojik olarak rol etkileşimi ve rol çatışması içerisinde ya da kısaca, rol kuramı kapsamında değerlendirilebilir. "Sosyal bir rol; bireyin sosyalleşme kuramları ve görünümleri arasında diğer bireylerle olan iletişim yetilerine ulaşabilmesi ve bu iletişim yetilerini taşıyabilmesidir" (Duverger,1982:15). Rolün kendisi gerek toplumsal sistem içerisinde, gerekse sportif etkinlikte sosyalleşme deneyimlerini gerekli kılar. Sporun toplumsal mekanlarında aktör ve izleyene sunulan değişik roller arasında bireyin yapacağı bilinçli rol seçimi psiko-fizyolojik yapısı ve sosyal ilgileri ile örtüşmek durumundadır. İzleyenin de psiko-fizyolojik gelişimi; duygu tatmini, heyecan kontrolü, çaresizliğini giderme gibi görülebilir.

Birey toplumsallaşma süreci içerisinde belirli roller üstlenir. Sportif etkinliklerin aktör ve izleyene sunduğu roller, sporun kendi erekleri, kuralları ve ilişki yapıları toplumsallaşmış bireye yeni bir toplumsallaşma çerçevesi sunmaktadır. Bu iki çerçevenin toplumsallaşma süreci aktör ve izleyen açısından sonlu bir süreç değil, gelişmeye açık, dinamik bir süreçtir. Bunun anlamı; rolün beklentileri ve yükümlülükleri değişebilir.

Toplumsallaşma süreci, benliğin ve kişiliğin oluşturulması ve bu yapıların gelişim sürecidir. Toplum ve sporun toplumsallaşma çerçevesinde birey, rol etkileşimleri yoluyla bireysel ve toplumsal kimliğini oluşturma çabası içindedir.

5 KOLLEKTİF KİMLİK DÜZEYİNDE SPORUN YERİ

Endüstrileşmiş dünya ile üçüncü dünya ulusları arasındaki uçurumların giderek derinleşmesi sistemsizlik ve düzensizliğin önemli bir göstergesi sayılabilir. Bugünkü küreselleşen dünya düzeninde, gelişmiş sanayi toplumları ve bu toplumların boyunduruğu altında yaşamlarını modern yaşam biçimine göre yönetilen ülkelerde, yönetsel erk, sınıfsal konumunu ve egemenliğini sürdürmek için varolan üretim ilişkilerinin devamını hükümet, ordu, polis, mahkemeler gibi devletin baskı mekanizmalarıyla denetim ve kontrolünün yanında Althusser'in dediği gibi ideoloji kullanarak (zor kullanmadan) üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlamaya çalışırlar.

İdeoloji bir insanın ya da bir toplumsal gurubun zihninde egemen olan fikirler, tasarımlar sistemidir. İdeolojiler teorisinin son analizinde toplumsal formasyonların, yani toplumsal formasyonlar içinde düzenlenmiş üretim tarzlarının ve onların bağınında gelişen sınıf mücadelelerinin tarihine dayandığı görülecektir. Din, aile, siyaset, sendika, haberleşme ve kültürel (edebiyat, güzel sanatlar, spor) olarak ayrıştırdığı devletin ideolojik aygıtlarının hemen hemen hepsinin aynı hedefe yöneldiğini, hiçbir sınıf yukarıda sözü edilen devletin ideolojik aygıtlarının içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devletin iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz. Haber aygıtları tüm yurttaşları basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık gibi dozlarla besler. Kültürel aygıtta aynı şeyi yapar özellikle şovenizmde sporun rolü en ileri derecededir (Althusser, 1991:48).

Egemen ideoloji dönüşüm ve küreselleşmenin koşullarının en iyi anlaşılabilmesi için sporu sınıfsal egemenliğinin aracı haline dönüştürür ve onu yararlı bir aygıt olarak kullanır. Sınıfsal egemenliğin ekonomik faktöre bağlı olduğu kadar, sporla kazanılan başarılar ve beraberinde getirdiği moral değerler, bu egemenliği ekonomik faktörler kadar vazgeçilmez yapar.

Endüstri öncesi futbol (spor) oldukça düzensiz, kuralsızdır; bazen çizgisiz sahalarda ve yerleşim birimlerinin olduğu sokak ve caddelerde oyuncu sayısının sınırlanmadığı biçimde, aslında tüm oyunlar yerel geleneklere göre oynanırdı. Ama günümüzde modern spor oyunları büyük ölçüde standart kurallarla düzenlenmiş ve sistematikleştirilmiştir. Evrensel bakımdan gözlenip-izlenen ve hakemin mutlaka bulunduğu bir biçimde organize olmuştur. Tüm bunlar tek bir merkezden yönetilip en önemli değişimi katılma yerine seyir sporu olarak yaşamıştır. "Kapitalizmin ulus-devlet sınırlarını aşarak bir dünya sistemi olarak örgütlemeğe başlamasından kısa bir süre sonra sporunda ilk uluslararası yönetime 'uluslararası olimpiyat komitesi 1894' kavuşması ve yirminci yüzyılın dönülmesinden sonrada her spor dalı için uluslararası federasyonların hızla kurulması aynı zamanda yöneten sınıfın sporu etki alanlarına almasına neden oldu" (Fişek,1980:27). Spor yapmak için biraraya gelen bireyler ve yine spor yaptırmak için bir araya gelen yönetimler onları koruyan, güçlerini birleştiren ve amaçlarını gerçekleştirmeye yardımcı olan spor kulüplerinin

birer parçası olarak gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Bu biçimde örgütlenen ve yönetilen spor kulüpleri bir üst yönetim (devlet) in uygulama yönergesi etrafında organize olmaktadır. Bu evreden sonra spor kulüpleri siyasal erk in hegemonyası altına girmekte ve rotası bu güçler tarafından çizilmektedir. "Güç kaynaklarını denetleyen ve kullananlar, örneğin spor etkinlikleri ve iş dışı dinlenme zamanının kullanılma biçiminin bu kaynakları kullanma olasılığı olmayan veya sınırlı olasılığa sahip olanlar üzerinde avantaja sahiptirler" (Alemdar,1994:271). Bir örgütü anlamak için örgütün yaşadığı ve yaşattığı kültürü de anlamak gerekir. Spor da kültürün içinde incelenir. Kaynak kullanmayı gerektiren herşey gibi spor da toplumun yapısal biçimini belirleyen ekonomik ve siyasal ilişkilerin dışında tutulmadığı gibi bu ilişkileri açığa çıkaran, yaygınlaştıran kavram olarak toplumsal gerçekliğe hizmet eder. İktidar sahibi egemen sınıfların, kitleleri yönetme ve yönlendirmenin yolu belli başlı duyarlık odaklarını denetleyebilmekten geçmektedir. Bu bakımdan düşünüldüğünde sendikalar ya da kitle örgütleriyle spor kulüpleri arasında kategorik bir ayrım yoktur. Ne var ki, spor, derlediği ve ifade ettiği potansiyelin karakterini belli bir süreklilikten yoksun kılan özgül özellikler taşımaktadır ve raslantısal pek çok etkene bağlı olarak biçim ve etki kazanabilmektedir.

Toplumsal yaşamın belli dönemlerinde yabancı- dışa karşı ulusal düzeyde birlik, dönem dönem de en küçük gruplarda bile tepkiyi- ayrışmayı ifade eder. Spor belli bir gücün ve

toplumsal otoritenin sağlanmasını, yaşamasını, tutulmasını egemen görüşü yeniden üreterek sürdürmektir. "Futbolun tüm toplumsal aidiyetler ve kültürel formlar içinde en kollektif olanı haline geldiği ve bu sıfatla hegomanya mücadelesinin kilit unsuru olduğu, milli orgazm halinde bir kez daha ortaya çıktı" (Alemdar,1993:21).

Modern toplumların özündeki insafsız rekabet, bireycilik, militarizm ve fırsat eşitsizliğine dayalı iş yaşam felsefesi, günümüz sporunda her türlü insancıl değerlerden (dostluk, kardeşlik, sevgi v.b) uzaklaşan sporcuların, yüksek derecede kazanmaya (performansa) koşullanmalarından dolayı spor etiğiyle bağdaşmayan yollara yönelmelerine ortam hazırlamaktadır. Kapitalist ideolojide verilen dersler açıktır: zengin olmak için çok çalışmak, aklını kullanmak, bireyci olmak, kimseye güvenmemek, sebat etmek gibi. Modernite rekabete dayalı yaşam biçimini toplumun her alanında egemen kılmak ister. Sporun örgütlenmesinde ve işlevinde de endüstriyel üretimin yapısal karakterini oluşturan uzmanlaşma (profesyonel sporcular), bürokrasi (kulüp yönetimleri), uzun dönem için yapılan planlar (sportif organizasyonlar), en fazla verim almaya zorlanma (rekor ve birinci gelme) görülmektedir.Sporda başarılı olanlar, çok çalışanlar ve kazananlar vardır. Ama başarı ve başarısızlık, kazanma ve kaybetme bireyin kendi elinde olan şeydir. Dolayısıyla rekabetçi bireycilik ideolojisi doğal insanlık durumu olarak sunulur.Teknik-taktik stratejiler, yöntem, örgütlenmiş iş bölümüyle modern yaşam biçiminin imajı

vurgulanmaktadır. Endüstri üretiminde yöneticilerin çalışanlara biz bir ekipiz yaptığımız iş takım işi gibi yaklaşımları işyerinde verimi artırmaya yöneliktir.

Sporcular ve takımlar bu pazar ekonomisinde satılan ve satın alınan mallar gibi el değiştirmişlerdir. Spor dünyasının her yanında insanların birbirlerine karşı son derece acımasız davrandıkları, birbirlerinin omuzlarına basarak yükselmeyi doğal buldukları, sosyal ve biyolojik olarak birbirlerini ezmeleri normal davranış biçimleri olarak algılanmaya başlamaktadır.

Spordaki yüksek gelir potansiyeli her üretim dalı gibi kapitalizmin etki alanının dışında kalamadı. Egemen sınıflar etki alanlarını genişletebilmek ve bu alanları sürekli kılabilmek için sınıfsal özellikleri gereği profesyonel sporu özendirici, destekleyici ve yönlendirici çabalar içine girerek, sporu bir tüketim olgusuna dönüştürüp birey üzerindeki kontrolü sürdürme aracı haline getirmiştir. Modern sporda herkez seyircidir, örtüyü kaldırırsak egemen sınıflar ya finansör ya yönetici ya da reklamcı olarak ortaya çıkarlar.

Oyuncular eskiden olduğu gibi sadece kendi takımlarını temsil etmiyor, bağlı buldukları kulüplerin yönetiminde bulunan yönetici ya da finansörlerin firmalarının ürünlerinin reklamlarını yapıyorlar. Bu tüketim yoluyla popülerlikleri çok olan sporcu ve spor takımlarıyla özdeşleşmeye çalışanlar tüketime katılırlar. Toplumsal yaşamda yaygın olarak görülen

işadami-yönetici tipinin sürekli adının anılması, saygınlığının artmasının yanında ekonomik çıkarları gizil bir amaç olarak durur.

Sporcuların yüksek derecede performansa koşullanmasından dolayı başarının sürekli gündemde olması ve öne çıkması en başta sporcuların düşman bir ortamda mücadele etmelerine neden oluyor. Klüp yönetimlerinin ve taraftarların beklentileri bu ortamların sağlamlaşmasına ve daha da artmasına zemin hazırlıyor. Her ne pahasına olursa olsun kazanmaya koşullanan performans zorlanmasıyla karşı karşıya kalanların (sporda yenilmemek için kazanmak gerek, bu anlamda acıma duygularına yer vermek işin doğasına aykırıdır) sosyalleşme süreçleri bozulduğundan bunların sosyal uyumlarında güçleşir. İdeal ile yaşanan gerçek arasındaki çelişkinin büyümesi gencin ve toplumun ruh sağlığını bozmakta ya da tehdit etmektedir. Bu davranışlar toplumsal yaşamın herhangi bir biriminde uyumsuzluk biçiminde ortaya çıkarak, onların paylaşma ve ortak hareket etme gibi toplumcu değerlerin uzağına savrulmalarına neden olmaktadır.

İnsanlar içinde yaşadıkları biyolojik çevreyi çeşitli teknolojiler kullanarak biyolojik bakımdan, sosyal çevreyide yeni toplumsal kavramlar getirerek sosyal bakımdan sürekli olarak değiştirmektedir. Biyolojik ve toplumsal çevrede sürüp giden bu değişiklik, beraberinde sürekli olarak yeni bir insan tipi gereksinimini getirmekte yaşanan ortama uyum sağlamak

kaçınılmaz olmaktadır. Eğer bunu sağlamazsa, varlığını sürdürmekte güçlük çeker, çoğu zamanda sürdüremez. Sorumluluktan uzak, mesleki rekabete dayanamayanlar kendilerini ifade edemezler. Bir gruba ait olmak ister ve edilgen bir yaşam sürer. Kendi ezilmişliğini, çaresizliğini özdeşleştirdiği takımın başarıları ile gidermek gereksinimi içinde olanlar çoğaldı.

Spor alanları bilinçaltındaki kızgınlık ve doyumsuzlukların boşalma araçlarından birine dönüştü. Sporun halkın günlük konuşmalarında işgal ettiği yer , yaşam sevinci ve hüznü içinde taşıdığı ortalama pay bakımından Türkiye oldum olası dünya da baş sıralarda, belkide birinci sırada yer almıştır. Futbol seyirciliği de kısa sürede yoğun heyecanlar yaşayabileceği "kazanan" olmanın hazzını tadabileceği bir düzlemdir. Şu ya da bu şekilde bir takımın taraftarı olmak sporla sağlam-zayıf bağlar kurmak demektir. Ama bir insanı bir takıma çeken asıl güçlü halat kimlik vaadidir" (Kozanoğlu,1990:80).

Birkaç saniyede, tek bir kararla ve uğraşma-yorulma olmadan yepyeni bir kimlik kazanılır. Milyonlarca kişilik bir "biz" ordusunun parçası haline gelinir. Taraftarlık tercihini güçlü bir takımdan yana kullanmak, güçlü bir kimlik edinmenin avantajını da, haliyle birlikte getirir. İnsanlar niçin ? güçlüden yana olmak isterler, büyük bir merak duyarak saatler öncesinden stadyum kapılarının açılmasını beklerler. O kadar ezilmişler ki bu insanlar yenme özlemi içerisinde oldukları. Çılgın gibi isterler tuttıkları takımın yenmesini. Takımları kazandıkça içlerindeki yaşamın ezikliği rahatlar, kendileri kazanmış gibi olurlar. Kimi zaman da art arda gelen yenilgileri protesto ederek kulüp binalarını

basmaları, futbolcuları (sporcuları) dövmeleri, yöneticileri değiştirmek istemeleri, dolaysız olarak kendi hayatları olarak benimsedikleri, kendilerini etkileyen ve denetleyen bir olaylar ve süreçler toplamının sonuçlarını etkileyemediklerinden denetleyemediklerinden doğmaktadır diyebiliriz. Aslında tüm bu olaylar kendilerine dayatılan toplumsal yaşamdaki bunalımdan, boyuna yenik düşmekten ileri gelmektedir. Bu bir bağımlılık olduğu kadar derin bir yabancılaşmadır da. Sosyo-ekonomik yaşam baskılarından kaçmaya çalışırlar, hayali ilişkiler içine girip kendilerini daha güçlülerle bir tutup tatmin yolunu bulurlar, bir guruba katılarak kendilerini kabul ettirmek isterler. İçine girdiği toplumsal çevre kendine özgü özellikleriyle onu kendi yaşamının dışında, onu giderek kimliğin bir parçası olarak benimsediği yabancı ve yabancılaştırıcı ilişki ve etkileşimler bütünlüğüne çekmekte sonra da, duygularını, düşüncelerini, davranış biçimlerini kendisine yüklemektedir. Takım tutma- taraftar olma; yenme-yenilme, gurur duyma, alay etme, haz duyma, kendini eşleştirdiği-bağdaştırdığı şeylerin üstünlüğünden zevk alma, en önemlisi de kendi sömürüsüne psikolojik tatminler bulma tutumuyla ezen ve ezebilme olanağı bulmayla ilgili olmaktadır. Günlük ekonomik ve siyasal olaylardan ve toplumsal gerçeklikten ayrı bir gerçekmiş gibi spor ayrıca sunulur. Gazetelerin boy boy spor sayfaları vardır, bazen bu haberler önemine göre birinci sayfada verilir. Televizyonlarda bununla ilgili naklen yayınlar, spor tartışmaları ve yorumcuları hemen hemen hergün ahkam kesmektedirler. Okulda, işyerinde, köşe yazılarında, kahvede,

otobüste, siyasilerin bildirilerinde, öğle tatilinde ve her nefeste sporun konuşulması futbol topuna dönmüş bir dünyayı işaret etmektedir. Galatasaray' ın Avrupa'da final oynadığı dönemlerde, hükümetin uygulamaya koyduğu zamlar , oğlu açlık grevinde ölmek üzere olan bir annenin kendini yakması altmış milyonluk bir ülkede bir tribünü dolduracak kadar insandan bile tepki gelmemesi tesadüf değildir.

Sporla kurulan özdeşlik yerel ve bölgesel düzeyde "birlik, beraberlik" duygusunu ön plana çıkardığı gibi, ulusal düzeyde de "milliyetçilik" le vatan, millet yönlerine sahiptir. Anadolu nun İstanbul spor kulüplerine karşı başarılarıyla Trabzonspor' un galibiyetlerini kutlaması, İspanya' daki Katalan halkının, kendi bayrağının renklerini Barcelona'ya forma rengi yapması, yerel ve ulusal bazda egemenliğe karşı bir direnişi simgelemektedir. Uluslararası spor yarışmaları, yarışılan uluslara ilişkin önyargıların belirlediği ve izleyenlerin bu yolla "doldurulmuş" getirildiği dostluk ve düşmanlık duygularıyla sunulur. Özellikle sporda son dönemlerde yaşanan şoven gösteriler ki bunlar egemen ideolojiden bağımsız tutulamaz, spor alanlarının şiddet ve toplu gösteri ortamına dönüşmesine neden olmaktadır. Stadyumların esir aldığı insanlar, her türlü ezilmişliği ve toplumsal kimlik bunalımını aşması gelir-geçer (kendisine ait olmayan) başarılarda ve kendisine ait olmayan bu başarıları taraftar kimliğiyle sahiplenerek, kendisini bunun vazgeçilmez ögesi saymaktadır. Milliyetçilik esas olarak, bütün kapalı toplumlara özgü bir korunma reflexini içeriyor. Öteki tarafından

dışlanmak korkusunu yansıttığı kadar, ötekini dışlayan dürtüyüde içeriyor. Yeni dünya düzenine tepki, batı ile bütünleşememe düşünceleri değişik bir biçimde yani sportif yarışmalarla dışavurum olarak yorumlanabilmektedir. Öncelikle bir sporcunun ya da bir spor takımının önemli ama göreceli başarıları birey ve gruplar tarafından sloganlarla kutlanması, üstelik bu durumun fazla yadırganmaması, o toplumun kollektif bilincinde ciddi sorunların olduğunu ortaya koyuyor.

Başka uluslarla öz ulusun karşılaştırıldığı ve yarıştırıldığı ortamlarda bütün ulusu kapsayan onur ve saygınlık duygusu ve bilinci bir değer yaratır. Bu değer verme önemli bir erinç ve gönenç kaynağıdır. Soysuzlaşıp ırkçılığa dönüşmediği sürece temiz bir dışa vurumdur. Fakat bu masum dışa vurum kötüye kullanılabilir. Kötüye kullanma çoğu kez ulusal duyguların ideolojik kılıfa büründürülmesi biçiminde kendini gösterir. Ulusun ideolojik yaklaşımla abartılması, o ulusun üyelerinin bireysel ve toplumsal bilincinin köreltilmesi, eleştiri yeteneğinin engellenmesini amaçlar (Kula,1992:30).

Sosyal dayanışmadan uzaklaşan geleneksel değerlere bağlı olan gruplar modernleşmeye tepki olarak etnik kimlik arayışına yönelip kendilerini dış dünyaya kapatırlar ve biz duygusu burada Milliyetçilik kavramını öne çıkarır. Siyasal ve ekonomik yaşantıda başarısızlık, batıyla ciddi problemler yarattığından uluslararası yarışmalarda spor, erkeklik mitini yeniden üretir. "Einsenstadt; modernleşme sonunda ortaya çıkan toplumsal protestodan biri olarak, yeni bir toplumun bireysel ve toplumsal kimlik duygularını tatmin edecek semboller olarak bayrak, flama, pankartlar belirler demiştir" (Kongar,1985:232).

Stadyumlar ve salonlarda ulusal bayraklar (son zamanlarda bir de bunlara ulusal marş eklendi) kulüp flamaları, tribünleri dolduranların duygularını yansıtan çeşitli dövizler ve atılan sloganlar o toplumun uluslararası arenadaki dışlanmışlığının tepkisel bir ifadesidir.

Dünya paylaşım savaşları arasındaki ve sonrasındaki dönemlerde spor, kitlesel bir gösteri aracı haline dönüştürülmüştü. Ulusları sembolize eden kişiler ya da ekipler arasındaki yarışmalar soğuk savaş dizilerine dönmüştü. Ulusal mücadeleleri ifade eden sportif ortam içindeki sporcu ve takımlar ise hayali toplulukların esas temsilcileri durumuna gelmişlerdi. Sporu her koşulda ulusal duyguları aşılamanın etkili bir aracı durumuna getiren etken, pratikte her insanın olmak istediği ya da yaşamın bir anında mükemmel genç insanların (ulusal takımlar) sembolize ettiği ulusla rahatlıkla özdeşleştirebilmeleridir. Milyonların oluşturduğu hayali bir topluluk on bir isimli ekipte daha gerçek görünmektedir. Bireyler aktif olarak katılmasalar bile yalnızca alkışlamakla kendi ulusunun sembolü haline gelmektedirler. Olimpiyatlar ve uluslararası sportif mücadeleler ulusların kendilerini kanıtlama sahaları biçimine dönüştü. "Çok uluslu devletlerin kendi içlerinde ve ulusların uluslararası arenadaki birliğini sembolize eden spor, gruplararası gerginlikler için bir emniyet subabı olması koşulu ile düzenli yarışmaların kurumsallaşması üzerine herkesin birbirine eşit olduğu duygusunu pekiştiriyordu" (Hobsbawm,1993:169).

Futbolun Türkiye de yeni yeni oynanmaya başladığı yıllarda, işgal altındaki bir ulusun kendini ifade etme biçimine büründü. Türk ve müslüman gençlerin tepkilerini yansıtan bir aynaydı. Maçı oynayan takımların buldukları ülkeler arasında bir savaştı sanki. İşgal kuvvetleri bu maçları kendi askerlerine ve ülkelere moral kazandırmak için düzenlerken, Türkler de aynı amaçla sahaya çıkıyorlardı. Örneğin; "Fenerbahçe işgal altındaki 'Esirşehir' de çok önemli bir işlevi yerine getiriyordu. Cephedeki askerlere mücadelenin sürdüğü ve işgale uğramış topraklarda henüz yenilgiden söz etmek mümkün değildi mesajı iletiliyordu" (Doğan,1989:42).

Tüm bunlar sportif ilgiden öteye özlemlerin ve hüsrânların simgesi olmuştur, bunlar hem geleneğin hem de umudun simgeleridir. Simgeler insanların ifade alanlarını ve imajlarını içerir, bir takım kanallardan özellikle ideolojiden geçerek egemenlik ilişkilerinin korunmasına ve sürdürülmesine hizmet etmektedir. "Birliğin simgeleşmesi, gruplardan ve sınıflardan oluşan topluma bu özellikleri üzerinde ve ötesinde ortak bir özdeşlik-kimlik vermektir. Bu alanda yapılan simgeler bayrak, milli marş, akla gelen her türlü ulusal birlik duygusu verebilecek amblemler, sloganlar, liderlerin resimleri(...)" (Alemdar,1994:275).

İnsanlar yaşamın acı gerçeğiyle yüz yüze kalmaktan korkarlar, kaldıklarında da tutunabilecekleri birşeyi mutlaka bulurlar.

ÖZET

İnsanlık var olduğundan beri bedensel etkinliklerle uğraşagelmiştir. İlk önceleri bireysel olarak yapılan bu etkinlikler toplumların uygarlık düzeylerinin gelişimine paralel olarak kamusal alanlara taşınmaya başlamıştır. Günümüzde spor aktiviteleri denince aklımıza kamusal alanda belli bir kitlenin (seyircinin) önünde yapılan spor eylemleri gelmekte ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla tüm insanlara ulaşılabilir. Örneğin, McLuhan'ın "modern küçük bir köy" dediği dünyanın herhangi bir yerinde yapılan spor eylemlerini sığağı sığağına izleyebilmekteyiz.

Spor aktivitelerinin gitgide yaygınlaşması ve bireyin bunları sürekli izler hale gelmesi, bireyin toplumsallaşmasında etken olmaktadır. Günümüzde spor eylemlerini izlemek ve bunlar üzerinde konuşmak, bunlarla ilgili gazete okumak, bilgi edinmek toplum tarafından paylaşılan, kabul edilen bir değer niteliği kazanmıştır. Birey toplumsallaşma sürecinde toplumdaki mevcut değerleri nasıl öğreniyorsa sporla ilgili değerleri de öğrenmektedir. Bireyin çocukluğundan itibaren öğrendiği ve içselleştirdiği sporla ilgili değerler toplumsallaşma sürecinin ilerki yıllarında okulda iş yaşamında kendisinin bir kimlik oluşturmasında etkin olmaktadır. Bu çerçevede bireyler bir yönüyle taraftarı oldukları takımlar ve bu takımların simgeleri, sembolleri aracılığıyla kendilerini yaşadıkları, katıldıkları kalabalıklarda, gruplarda ifade edebilme olanağı bulmaktadırlar

ve bu sayede grupla bütünleşebilmektedirler. Bireyin toplum içinde kendine bir kimlik oluşturma sürecinde diğer faktörlerin yanı sıra sporun da önemli bir katkısı olduğu gerçeği yadsınamaz.

Toplumsallaşma ve kimlik edinme sürecinde bireye katkısı olan sporun aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin oluşumunda önemli bir rolü olduğu savı özellikle Türkiye toplumu gibi gelişmekte olan toplumlarda daha belirgindir. Gelişmekte olan ülkelerde topluma egemen olan sınıf kendi ideolojilerini haber aygıtları ve spor gibi unsurlarla kiteselleştirmeye çalışırlar. Kitleler sportif eylemler etrafında tartışır, konuşur. Buda özde toplumdaki sermaye sınıfının çıkarına olan bir durumdur.

Toplumsal bir kurum olan sporun da kapitalist üretim ilişkilerinden soyutlanarak analiz edilemeyeceği bir gerçektir. Kapitalist üretim ilişkilerinde sermaye sınıfı tüm üretim araçlarının mülkiyetine sahiptir. Günümüzde spor eylemlerini organize eden yönlendiren, spor etkinliklerinin yapıldığı mekanlara kulüplerin mülkiyetine sahip olan yine sermaye sınıfıdır. Spor kapitalist üretim ilişki tarzında sermaye sınıfının önemli bir aygıtı durumundadır.

Toplumda üretim araçlarına sahip olmayan sınıfı her yönüyle sömüren sermaye sınıfının, spor aracılığıyla toplumu hem sömürdüğü, hem yönlendirdiği, hem de onlara spor ekseninde kimlik edindirme sürecinde temel rol oynadığı önemli

bir sorunsaldır.

ABSTRACT

Since his existence, mankind has been engaged in physical activities. Those activities, being individual activities at first, are carried into public sphere in accordance with the level of civilisation of societies. Today, when we say "sports", we understand certain activities performed in front of a mass (audience). And people are informed about those activities by mass media. We can learn about the activities performed anywhere around the world, "a small modern village" as McLuhan qualifies.

That the expansion of those activities and people's rising interest in them cause individuals to socialise. Today, watching the activities and talking or reading about them is concerned as a value which is accepted and shared by society.

Individuals are learning the values of sports as they did for other values in process of socialization. Values of sports that individuals have learnt and absorbed beginning from childhood are effective in having an identity in the process of socialization. So, in a sense, individuals express themselves in the groups by the teams they support or by the symbol of that team. It is possible to say that, in the process of having an identity, the values of sports are important as well as the other factors.

It can be said that sport, which contributes individuals to socialise and to have identity also helps social integration. This

is especially prominent in developing countries such as Turkey. In developing countries, ruling class tries to disseminate their ideology by mass media and by sports. The masses discuss about sports activities, of which the ruling class make use to passive them. It is possible to say that sports, being a social institution, can not be analysed without considering capitalist relations of production.

Class in power possesses the means of production and it is also this class who possesses the places sports activities are held and who owns sports clubs. By using sports, the class in power not only manipulates and exploits others in society and also plays an important role in the process of shaping their identity.

KAYNAKÇA

Abrahamson, Mark. (1990). İşlevselcilik(Çev. Nilgün Çelebi). Konya. Sebat ofset.

Alemdar, Korkmaz. (1994). Popüler Kültür ve İletişim. Ankara. Ümit yayıncılık.

Alpman, Cemal. (1972) . Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi. İstanbul. M.E.B. basımevi.

Althusser, Louis. (1991). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (Çev. Yusuf Alp). İstanbul. İletişim yayınları. 3.

Bağırhan, Tanju. (1992). Spor Bilimlerinde Beden Eğitimi ve Spor İkillemi. Ankara. Spor Bilimleri II.Ulusal Kongresi Bildirileri.

Başer, Ergun. (1985). Uygulamalı Spor Psikolojisi. İzmir. BSY yayınları.

Bilgin, Nuri. (1994). Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu. İzmir. Ege yayıncılık.

Cook, Mark. (1984). Levels of Personality. Newyork. Praeger.

Çubukcu, Aydın. (1994). Futbol ve Politika. İstanbul.
Evrensel Kültür. Kasım.

Doğan, Yalçın. (1989). Fenerbahçe Cumhuriyeti. İstanbul.
Tekin yayınevi. 2.

Duverger, Maurice. (1982). Siyaset Sosyolojisi (Çev. Şirin
Tekeli). İstanbul. Varlık yayınları. 2.

Erdoğan, Necmi. (1993). Yaşasın Futbol. Ankara. Birikim
55.

Erinç, Sıtkı. (1995). Benlikte Savaş ve Barış. İstanbul.
Cogito Kış95.

Fişek, Kurthan. (1980). Spor Yönetimi. Ankara. A.Ü.S.B.F.
yayınları.

Geçtan, Engin. (1984). Psikanaliz ve sonrası. Ankara.
Maya yayınları.

Gillet, Bernard. (1975). Spor Tarihi (Çev. Mustafa Durak).
İstanbul. Gelişim yayınları.

Gür, Ali. (1979). Spor ve Sosyal Sınıflar. İstanbul.
Aydınlık yayınları.

Hobsbawm, Eric. (1993). 1780' den Günümüze Milletler
ve Milliyetçilik (Çev. Osman Akınhay). İstanbul.
Ayrıntı yayınları.

Horak, Roman ve Arkadaşları. (1993). Futbol ve Kùltürü
(Çev. Tanıl Bora). İstanbul. İletişim yayınları.

Kinloch, Graham. (1977). Sociological theory its
development and major paradigms. Newyork.
Mc Graw-Hill Inc. 2.

Kızılçelik, Sezgin. (1994). Sosyoloji Teorileri II. Konya.
Yunus Emre yayınları. 2.

Koç, Şevki. (1994). Spor Psikolojisine Giriş. İzmir. Saray
Medikal yayıncılık.

Kongar, Emre. (1985). Toplumsal Değişme Kuramları ve
Türkiye Gerçeği. İstanbul. Remzi kitabevi.4.

Kozanoğlu, Can. (1990). Türkiye de Futbol. İstanbul. Kıyı
yayınları.

Köknel, Özcan. (1982). Kişilik. İstanbul. Altın Kitaplar
yayınevi.

Kraus, Richard. (1977). Recreation Today Program
Planning and Leadership. California.
Santamonica.

Kula, Onur Bilge. (1992). Eleştirel Kùltür Bilinci. Ankara.
Gündoğan yayınları.

Orhun, Adnan. (1992). Beden Kùltüründe Pradigma

Değişimi ve Okul Sporunun Yeniden Sorgulanması. Ankara. Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri.

Ozankaya, Özer. (1991). Toplumbilim. İstanbul. Cemyayınevi. 7.

Rigauer, Bero. (1982). Sportsoziologie. Hamburg. Rowohlt Taschenbuch Verlag.

Russell, Bertrand. (1984). Eğitim Üzerine (Çev. Nail Bezel). İstanbul. Say yayınları.

Schlesinger, Philip. (1994). Medya Devlet ve Ulus (Çev. Mehmet Küçük). İstanbul. Ayrıntı yayınları.

Seçkin, Hüsnü. (1990). Boş Zamanları Değerlendirme ve Spor. İstanbul. Sporbilim 14.

Snyder, Mark, William Ickes. (1985). Personality and Social Behavior. Newyork. in G. Lindzey and E. Aronsan Handbook of Social Psychology vol. 2.

Soylu, Suat. (1994). Örgütlerde Sosyal Kategorizasyon ve Sosyal Kimlik. İzmir. E.Ü.S.B.E. Yüksek Lisans Tezi.

Yavuzer, Haluk. (1982). Çocuk Psikolojisi. İstanbul. İ.Ü. Edebiyat Fak. Yayınları.

Yetim, Ünsal. (1993). Mühendis Kimliği. İzmir. M.M.O.
yayınları.

